Usporedba poslovanja različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj

Rosić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:911867

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb

SVEUĻILIĠTE U ZAGREBU

AGRONOMSKI FAKULTET

Katarina Rosiĺ

USPOREDBA POSLOVANJA RAZLIČITIH TIPOVA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA U HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2016.

SVEUĻILIĠTE U ZAGREBU

AGRONOMSKI FAKULTET

Agrobiznis i ruralni razvitak

KATARINA ROSIĹ

USPOREDBA POSLOVANJA RAZLIČITIH TIPOVA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA U HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Doc.dr.sc.Vesna Oļ iĺ

Zagreb, 2016.

Ovaj diplomski rad je ocijenjen i obranjen dana _____

s ocjenom _____ pred Povjerenstvom u sastavu:

1. Doc.dr.sc. Vesna Oļ iĺ _____

2. Prof.dr.sc. Vjekoslav Par _____

3. Doc.dr.sc. Lari Hadelan _____

SAŽETAK

Sustav poljoprivrednih raļunovodstvenih podataka (eng. Farm Accountancy Data Network-FADN), utemeljen je u EU 1965. godine, te je obavezan za sve drģave ļlanice Europske unije. Sustav se temelji na godišnjem knjigovodstvenom prikupljanju proizvodnih, ekonomskih i financijskih podataka s reprezentativnog uzorka poljoprivrednih gospodarstava, klasificiranih u skupine prema kriterijima ekonomske veliļine gospodarstva, tipu poljoprivredne proizvodnje i regionalne pripadnosti. Istraģivanja FADN sustava predstavljaju instrument Europske komisije za vrednovanje dohotka poljoprivrednih proizvoĽaļa te utvrĽivanje utjecaja Zajedniļke poljoprivredne politike EU na njihovo poslovanje. U ovom diplomskom radu napravljena je usporedba pojedinih proizvodnih i ekonomskih pokazatelja razliļitih tipova poljoprivrednih gospodarstava (ratarstvo, povrĺarstvo i cvjeĺarstvo, vinogradarstvo i vinarstvo, voĺarstvo i maslinarstvo, mlijeļno govedarstvo, govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo, svinjogojstvo i peradarstvo te mješoviti tip proizvodnje). Na osnovu standardnih rezultata za 2014. godinu te onih na razini EU, moģe se zakljuļiti da u Hrvatskoj i ostalim zemljama EU površinom prednjaļe ratarski tip gospodarstava i gospodarstva koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo). Najviše uvjetnih grla stoke ima tip svinjogojstvo i peradarstvo, dok se najviše radnih sati troši u uzgoju povrĺa i cvijeĺa. U pogledu prihoda i njegovih sastavnica postoji takoĽer velika sliļnost u rezultatima dobivenim na nacionalnoj i EU razini. Ekonomiļnost svih tipova poljoprivrednih gospodarstava prelazi vrijednost 1 (e>1). Prema Standardnim rezultatima najveću vrijednost proizvodnosti rada imaju gospodarstva koja se bave uzgojem povrĺa i cvijeĺa, dok najmanju proizvodnost rada ima govedarska, ovļarska i kozarska gospodarstva.

Ključne riječi :sustav poljoprivrednih računovodstvenih podataka, tip poljoprivrednog gospodarstva, proizvodni i ekonomski pokazatelji

SUMMARY

Farm Accountancy Data Network (FADN) was launched in the EU in 1965 and it is now mandatory for all member states of the EU. The system is based on collecting annual accountancy data from the sample of agricultural holdings, mainly data on production, economic and financial data, classified along three dimensions: economic size, type of farming and region. Research made by FADN system represent an instrument of the European Commission for the determination of incomes of agricultural holdings and enable to establish the influence of the Common Agricultural Policy (CAP) of the EU on the business of the holdings. In this thesis a comparison between production and economic indicators of different types of agricultural holdings (field crops; horticulture crops; permanent crops, mainly vineyards, orchards and olive yards; dairy farms; grazing livestock; granivores, mainly pig and poultry farms; mixed farms) was made. On the basis of Standard Results for the year 2014 and those on the EU level it is possible to conclude that in Croatia, as well as in other countries of the EU field crops type of holdings and holdings with grazing livestock lead by their UAA. Granivores have the most livestock units, while most hours spent in the cultivation of vegetables and flowers. There is also a high level of compatibility in relation to income and its components between the national and the EU level. The economy of all types of agricultural holdings were higher than value 1 (e>1). Standard Results shows that the highest value of the productivity have the holdings which cultivates fruits and vegetables, while the lowest productivity of work have the holdings with grazing livestock .

Key words: Farm Accountancy Data Network, type of agricultural holdings, production and economic indicators

SADRŽAJ

1. UVOD 1
1.1. Cilj rada 2
1.2. Materijal i metode rada 2
1.2.1. Proizvodni pokazatelji 3
1.2.2. Prihodi i troškovi 5
1.2.3. Ekonomski pokazatelji 7
2. SUSTAV POLJOPRIVREDNIH KNJIGOVODSTVENIH PODATAKA (FADN) 10
2.1. Metodologija istraživanja sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka 12
2.2. Prikupljanje i kontrola podataka unutar FADN istraživanja 15
2.3. Difuzija podataka unutar FADN istraživanja 16
3. OBILJEŽJA TIPOVA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA U EU 18
3.1. Korištena poljoprivredna površina i uvjetno grlo stoke 19
3.2. Radna snaga na poljoprivrednom gospodarstvu 20
3.3. Ukupni prihodi i njegove sastavnice 22
3.4. Udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima 24
4.REZULTATI RADA I RASPRAVA 26
4.1. Proizvodni pokazatelji 26
4.2. Analiza prihoda i troškova 31
4.3. Ekonomski pokazatelji 37
5. ZAKLJUČAK 39
6. LITERATURA 42
7. PRILOZI 44
8. ŽIVOTOPIS 49

1. UVOD

Kako bi se mogle provoditi mjere Zajedniļke poljoprivredne politike i donositi poslovne odluke, neophodno je koristiti se ekonomskim i financijskim informacijama s poljoprivrednih gospodarstava i poljoprivredne proizvodnje u cjelini. Informacije o ekonomsko-finacijskoj situaciji poljoprivrednih gospodarstava, osim kreatorima poljoprivredne politike, korisne su i samim poljoprivrednicima, obrazovnim ustanovama, istraģivaļkim centrima, savjetodavnim sluģbama, interesnim skupinama, finacijskim institucijama i sl.[1] U svrhu dobivanja potrebnih informacija Europska unija je 1965. godine kreirala pravnu osnovu i utemeljila reprezentativan sustav poljoprivrednog raļunovodstva (eng. Farm Accountancy Data Network-FADN), kojeg koriste ļlanice Europske unije. Sustav se temelji na godiģnjem knjigovodstvenom prikupljanju proizvodnih, ekonomskih i financijskih podataka s reprezentativnog uzorka poljoprivrednih gospodarstava, klasificiranih u skupine prema kriterijima ekonomske veliļine gospodarstva, tipu poljoprivredne proizvodnje i regionalne pripadnosti. ProvoĽenje godiģnjih istraģivanja o visini dohotka poljoprivrednih gospodarstava po metodologiji Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka obveza je svih drģava ļlanica Europske unije. Istraģivanja FADN sustava predstavljaju instrument Europske komisije za vrednovanje dohotka poljoprivrednih proizvoĽaļa te utvrĽivanja utjecaja Zajedniļke poljoprivredne politike Europske unije (eng. Common Agricultural Policy-CAP) na njihovo poslovanje. U Europskoj uniji Sustav poljoprivrednog raļunovodstva, predstavlja osnovni i jedini izvor mikroekonomskih podataka s poljoprivrednih gospodarstava koji su usklaĽeni i usporedivi na razini cijele Europske unije.[2]

Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka postao je obavezan i za Hrvatsku nakon ģto je postala punopravna ļlanica Europske unije 2013. godine. Uspostava Sustava poljoprivrednog raļunovodstva u Hrvatskoj ima za cilj osigurati sustavno praĆenje promjena i razine dohotka poljoprivrednog gospodarstva, ocjeniti gospodarsku uļinkovitost poljoprivredne proizvodnje i analizirati mjere poljoprivredne politike.[3] S obzirom na to da raļunovodstveni podaci predstavljaju i empirijsku osnovu za raliļite analize, u ovom radu (u

[1] Jelaković K. (2005): Poljoprivredno računovodstvo u procesu pristupanja EU; diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb.
[2] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/
[3] Zakon o poljoprivredi (NN 30/15), dostupno na: http://www.zakon.hr/z/232/Zakon-o-poljoprivredi

4. poglavlju) napravljena je usporedba proizvodnih i ekonomskih pokazatelja između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava.

1.1. Cilj rada

Cilj rada je uvrditi poslovne rezultate različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava na temelju podataka Sustava poljoprivrednog računovodstva (eng. Farm Accountancy Data Network - FADN). Korišteni su nacionalni „Standardni rezultati", koji su zbirni podaci poljoprivrednih gospodarstava obuhvaćenih godišnjim FADN istraživanjem za 2014. godinu. Prema FADN metodologiji gospodarstva se dijele na osam tipova: ratarstvo, povrćarstvo i cvjećarstvo, vinogradarstvo i vinarstvo, voćarstvo i maslinarstvo, mliječno govedarstvo, govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo, svinjogojstvo i peradarstvo te mješoviti tip proizvodnje.

1.2. Materijal i metode rada

U radu je korištena deskriptivna metoda istraživanja s ciljem usporedbe proizvodnih i ekonomskih pokazatelja između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava. Svaki tip poljoprivrednog gospodarstva ima svoju oznaku. Tako, ratarstvo ima oznaku (Tip 1), povrćarstvo i cvjećarstvo (Tip 2), vinogradarstvo i vinarstvo (Tip 3), voćarstvo i maslinarstvo (Tip 4), mliječno govedarstvo (Tip 5), govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo (Tip 6), svinjogojstvo i peradarstvo (Tip 7) i mješovito (Tip 8). Kao glavni izvor podataka koristili su se Standardni rezultati FADN sustava (sustava poljoprivrednog računovodstva) za 2014. godinu, koje je izdao Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN) unutar Savjetodavne službe. U radu je korištena i relavantna literatura (knjige, radovi i publikacije), službene web stranice FADN sustava u Europskoj uniji i u Hrvatskoj, Zakon o poljoprivredi (NN 30/15) te Pravilnik o sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN br. 70/15). Standardni rezultati za 2014. godinu omogućavaju svojevrsni pregled određenih proizvodnih i ekonomskih pokazatelja te analizu prihoda i troškova različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava.

1.2.1. Proizvodni pokazatelji

Poljoprivredna proizvodnja je proces kombiniranja proizvodnih čimbenika (inputa) s ciljem stvaranja poljoprivrednih proizvoda (outputa) namijenjenih zadovoljenju ljudskih potreba. Poljoprivredni proizvodi jesu biljni i stočarski proizvodi te proizvodi prvog stupnja njihove prerade.[4] U ovom diplomskom radu promatrani su sljedeći proizvodni pokazatelji: korištena poljoprivredna površina (KPP), ukupan broj uvjetnih grla stoke, prosječan broj stoke po ha KPP i radna snaga na poljoprivrednom gospodarstvu (ukupan rad).

Korištena poljoprivredna površina (KPP) predstavlja ukupne površine u vlasništvu i zakupu nositelja i/ili članova poljoprivrednog gospodarstva u promatranom razdoblju u hektarima. Korištena poljoprivredna površina ne uključuje površine pod šumama i ostalo nepoljoprivredno zemljište (putevi, ribnjaci, gospodarska dvorišta i sl.)[5]

Osnovni pokazatelj karakterističan za poljoprivrednu proizvodnju jest ostvareni prinos po jedinici kapaciteta (t/ha) u biljnoj proizvodnji, odnosno uvjetno grlo stoke (UG) u stočarskoj proizvodnji. U Standardnim rezultatima za 2014. godinu, neveden je podatak za ukupan broj uvjetnih grla stoke (UG) i to za svaki tip poljoprivredne proizvodnje.

Ukupan broj uvjetnih grla stoke (UG) predstavlja broj stoke po hektaru korištene poljoprivredne površine (KPP), a izračunava se kao prosječan broj uvjetnih grla goveda, ovaca i koza po hektaru površine pod krmnim usjevima i ugarima. Uvjetno grlo stoke (UG) je životinja ili skupina istovrsnih životinja (npr. mliječne krave) težine 500 kg, koji se računa po sljedećoj formuli:

Broj UG= (broj stoke x živa vaga stoke x (broj dana stoke na PG-u/365)) / 500[6]

Broj uvjetnih grla može se izračunati i uporabom koeficijenata, odnosno umnoškom broja stoke s pripadajućim koeficijentom, prema sljedećoj tablici (tablica 1).

[4] Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.
[5] Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.
[6] Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2015.

Tablica 1: Pripadajući koeficijenti za pojedinu vrstu stoke

vrsta	Koeficijent
Kopitari	0,8
Telad za tov < 6 mj.	0,4
Ostala telad < 12 mj.	0,4
Junad 12-24 mj.	0,7
Junice 12-24 mj.	0,7
Junad >= 24 mj.	1
Steone junice >= 24 mj.	0,8
Junice za tov >= 24 mj.	0,8
Mliječne krave	1
Izlučene mliječne krave	1

Vrsta	koeficijent
Ostala goveda	0,8
Ovce, koze	0,1
Krmače i nerasti	0,3
Prasad	0,027
Rasplodne krmače	0,5
Svinje za tov	0,3
Ostale svinje	0,3
Brojleri	0,007
Kokoši nesilice	0,014
Ostala perad	0,03

Izvor: Standardni rezultati za 2014. godinu

Prosječan broj stoke po ha KPP izračunava se kao prosječan broj uvjetnih grla goveda, ovaca i koza po hektaru površine pod krmnim usjevima i ugarima.[7] Podatak je također naveden u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

Na razini poljoprivrednog gospodarstva razlikuje se neplaćena i plaćena radna snaga, koja može biti povremena ili stalna. Neplaćenu radnu snagu čine članovi poljoprivrednog gospodarstva koji rade na gospodarstvu i ostvaruju primanja isključivo temeljem poslovanja poljoprivrednog gospodarstva. Povremena neplaćena radna snaga su osobe koje poljoprivredno gospodarstvo unajmljuje za obavljanje poslova u vršnim radnim razdobljima i nisu članovi poljoprivrednog gospodarstva. Plaćenu radnu snagu čine članovi poljoprivrednog gospodarstva koji rade na gospodarstvu i ostvaruju redovita primanja (kod poljoprivrednih gospodarstava registriranih kao trgovačko društvo). Povremena plaćena radna snaga su osobe koje rade na poljoprivrednom gospodarstvu, a nisu članovi poljoprivrednog gospodarstva i za taj rad dobivaju plaću, koja može biti isplaćena u novcu ili proizvodima poljoprivrednog gospodarstva, stanarini, hrani i sl.[8]

Ukupni rad na poljoprivrednom gospodarstvu predstavlja ukupni rad nositelja i članova poljoprivrednog gospodarstva te rad plaćene i neplaćene, stalne i povremene radne snage u

[7] Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.
[8] Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.

promatranom razdoblju iskazan u satima rada. Ukupni rad moguće je iskazati i u godišnjoj jedinici rada (eng. Annual Work Unit-AWU), koja predstavlja godišnje radno vrijeme u satima rada na puno radno vrijeme. Za RH je 1 AWU definirana kao 1800 radnih sati godišnje.[9]

1.2.2. Prihodi i troškovi

Ukupni prihod potreban za izračunavanje ekonomičnosti i produktivnosti, izračunat je prema sljedećoj formuli:

Ukupni prihod (UP)= UP biljne proizvodnje + UP stočarske proizvodnje + prihod od ostalih prizvoda.[10]

Podaci potrebni za izračunavanje ukupnog prihoda sadržani su u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

Prema raspoloživim podacima u Standardnim rezultatima za 2014. godinu moguće je promatrati vrijednosti različitih sastavnica prihoda:

- **Bruto prihod** predstavlja prosječnu vrijednost ukupnih prihoda uvećanih za isplaćene potpore (bez investicijskih potpora) i umanjenih za intermedijarnu potrošnju izraženu u kunama;
- **Neto dodana vrijednost** predstavlja prosječnu vrijednost dobivenu oduzimanjem prosječnih troškova amortizacije od bruto prihoda izraženu u kunama;
- **Neto prihod** predstavlja prosječnu vrijednost dobivenu zbrajanjem neto dodane vrijednosti i investicijskih potpora i umanjenu za prosječne troškove isplaćenih plaća, plaćenog najma zemljišta i objekata i plaćenih kamata izraženu u kunama;
- **Neto dodana vrijednost po AWU** predstavlja prosječnu vrijednost dobivenu oduzimanjem prosječnih troškova amortizacije od bruto prihoda izraženu u kunama po AWU.[11]

[9] Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.
[10] Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.
[11] Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

Neto dodana vrijednost po AWU raļuna se prema formuli:

Neto dodana vrijednost po AWU= Neto dodana vrijednost / sati rada u AWU[12]

Promatrane vrijednosti potrebne za izraļunavanje neto dodane vrijednosti po AWU sadrģane su u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

Prema raspoloģivim podacima bilo je moguĺe izraļunati i udio izravnih plaĺanja (IP) u ukupnim prihodima (UP) prema formuli:

% IP u UP = (Izravna plaĺanja / Ukupni prihod) * 100

Izravna plaĺanja predstavljaju prosjeļna ukupna izravna plaĺanja u biljnoj i stoļarskoj proizvodnji isplaĺena u promatranom razdoblju u kunama.[13]

Troģak predstavljaju vrijednosno izraģeni utroģci razliļitih dobara (materijala, vremena, novca i znanja) potrebnih za nastanak nekog proizvoda ili usluge ģto ĺe se realizirati prodajom na trģiģtu. [14] Osnovna podjela troģkova je na: fiksne i varijabilne. To je ujedno i podjela troģkova prema stupnju iskoriģtenja kapaciteta.

Fiksni troškovi su neovisni o stupnju iskoriģtenja kapaciteta. Prisutni su i kad nema proizvodnje, a u njih ubrajamo:

- troģkove vlastite mehanizacije i opreme (odrģavanje, gorivo i mazivo)
- odrģavanje gospodarskih objekata
- reģijske troģkove (voda, elektriļna energija, osiguranja)
- plaĺe stalnih radnika (ukljuļujuĺi zdravstveno i mirovinsko osiguranje)
- troģkove najma poljoprivrednog zemljiģta
- troģkove kamata na kredite i leasing rate
- amortizacija[15]

Varijabilni troškovi su troģkovi ļija vrijednost ovisi o stupnju koriģtenja kapaciteta, a u poljoprivrednoj proizvodnji najļeģĺe se javljaju sljedeĺi (tablica 2).

[12] Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.
[13] Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.
[14] Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.
[15] Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.

Tablica 2: Varijabilni troškovi u biljnoj i stočarskoj proizvodnji

u biljnoj proizvodnji:	u stočarskoj proizvodnji:
sjeme i sadni materijal	rasplodni pomladak
organska gnojiva	vlastita stočna hrana
mineralna gnojiva	kupljena stočna hrana
sredstva za zaštitu bilja	lijekovi
operacije posije berbe/žetve (sušenje, čišćenje, sortiranje)	veterinarske usluge
ambalaža (vreće, sanduci, vezivo i sl.)	uzgojno-selekcijski rad
unajmljene mehanizirane usluge i oprema	unajmljene mehanizirane usluge i oprema

Izvor: Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, 2012. godina

Prema tome, ukupni trošak se računa prema formuli:

Ukupni trošak = ukupni fiksni troškovi + ukupni varijabilni troškovi[16]

U standardnim rezultatima za 2014. godinu navedeni su podaci za određene fiksne troškove, varijabilne troškove te za ukupni trošak, koji je potreban u izračunu ekonomičnosti.

1.2.3. Ekonomski pokazatelji

Da bi dali odgovore na pitanja jesu li izračunati proizvodi, odnosno izvršene usluge kvantitativno i kvalitativno odgovarajuće s obzirom na zahtjeve i potrebe tržišta te s uloženom količinom i kvalitetom inputa u proizvodnju, zadovoljava li odnos između outputa i vrijednosti uloženih inputa ili jesu li raspoloživa sredstva iskorištena na način koji će omogućiti ostvarivanje maksimalnog profita, potrebno je provoditi i mjeriti uspješnost poslovanja poljoprivrednih gospodarstava.[17] Na temelju raspoloživih podataka izračunata su dva mjerila uspješnosti poslovanja: ekonomičnost i produktivnost (proizvodnost rada).

Ekonomičnost je mjerilo uspješnosti poslovanja izraženo odnosom između ukupnih prihoda i ukupnih troškova u nekoj proizvodnji. Ekonomičnost govori koliko se jedinica prihoda može proizvesti sa jednom jedinicom troška.[18]

[16] Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.
[17] Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.
[18] Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb

Granica ekonomiļnosti je 1, a ovisno o veliļini izraļunatih koeficijenata poslovanje poljoprivrednih gospodarstava moģe biti:

Å ekonomiļno (e > 1)

Å neekonomiļno (e < 1)

Å na granici ekonomiļnosti (e = 1)

Ekonomiļnost se izraļunava prema formuli:

Ekonomičnost (e) = ukupni prihodi (UP) / ukupni troģkovi (UT)[19]

Ukupni prihod izraļunat je prema veĺ spomenutoj formuli, a podaci za ukupne troģkove sadrģani su u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

Podrazumijeva se da je bolje da koeficijent ekonomiļnosti bude ģto veĺi broj, a poveĺanje ekonomiļnosti moģe se postiĺi:

a) poveĺanjem proizvodnje uz nepromijenjene troģkove

b) ostvarivanjem veĺih prodajnih cijena proizvoda i usluga

c) smanjenjem koliļine utroģaka radnog procesa te niģim nabavnim cijenama inputa.[20]

Produktivnost (proizvodnost rada) predstavlja mjeru uspjeģnosti rada koja predoļuje uļinkovitost rada izraģenu odnosom izmeĽu ostvarene koliļine uļinaka (iskazana u novļanoj jedinici) i sata rada koriģtenog za njeno ostvarenje.[21]

Proizvodnost predstavlja efikasnost koriģtenja rada, a u praksi se to naļelo iskazuje kao teģnje poduzeĺa da:

- Å poveĺa broj uļinaka po jedinici rada
- Å smanji koliļinu rada po jedinici uļinaka.[22]

[19] Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb
[20] Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.
[21] Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb
[22] Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb

Kako bi se mogla izraļunati proizvodnost rada za razliļite tipove poljoprivrednih gospodarstava formulu je trebalo prilagoditi raspoloģivim podacima. Koliļina uļinaka stoga predstavlja ukupni prihod poljoprivrednog gospodarstva izraģen u kunama, a koliļina rada je ukupni rad na poljoprivrednom gospodarstvu izraģen u satima.

Proizvodnost rada se izraļunava prema formuli:

Proizvodnost rada (p) = ukupni prihod (UP) / ukupni rad (l)[23]

Ukupni prihod je izraļunat po prethodno spomenutoj formuli, a podaci za ukupni rad su sadrģani u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

[23] Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb

2. SUSTAV POLJOPRIVREDNIH KNJIGOVODSTVENIH PODATAKA (FADN)

Zajedniļka poljoprivredna politika (ZPP) zahtjeva pristupaļne, objektivne i relevantne podatke o prihodima i poslovanju razliļitih kategorija poljoprivrednih gospodarstava. Sukladno zahtjevima ZPP-a utemeljen je Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka. Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (engl. Farm Accountancy Data Network - FADN) utemeljen je u Europskoj uniji 1965. godine, kada su odlukom Vijeńa br. 79/65 uspostavljene pravne osnove za organizaciju sustava. Pravna osnova predstavlja popis pravila i sustav donoģenja odluka. Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka postao je obavezan i za Hrvatsku, nakon ģto je postala punopravna ļlanica Europske unije 2013. godine. Ministarstvo poljoprivrede je odgovorno za ustrojavanje, organizaciju i struļnu provedbu FADN sustava u Republici Hrvatskoj.[24] Prema tome, Ministarstvo poljoprivrede donijelo je i Pravilnik o provedbi sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN, br. 70/15), kojim su propisani naļin i uvjeti provedbe sustava, tijela za uspostavu i nadzor te tijelo nadleģno za organizaciju i struļnu provedbu FADN istraģivanja.

Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka u prvom redu sluģi poljoprivrednicima kako bi mogli utvrditi i analizirati financijski rezultat poslovanja gospodarstva. FADN je jedini realni izvor mikroekonomskih podataka, koji se prikupljaju na poljoprivrednim gospodarstvima, a korisni su za samog poljoprivrednika. Naime, povratni podaci koje poljoprivrednik dobiva kroz izvjeģńe za poljoprivredno gospodarstvo mogu mu ukazati na moguńnosti poboljģanja uļinkovitosti i konkurentnosti vlastite proizvodnje i dati sliku stanja u odnosu na druga gospodarstva sliļnog tipa i veliļine proizvodnje.[25]

Nadalje, kako bi se utvrdio utjecaj Zajedniļke poljoprivredne politike na poljoprivredu u drģavama ļlanicama, stvorila se potreba za informacijama o stanju poljoprivrednog sektora. Pomońu prikupljenih podataka izraļunavaju se ekonomski i strukturni pokazatelji poljoprivrednih gospodarstva razliļitih skupina djelatnosti, te statistiļki podaci koje Europska komisija objavljuje, a sluģe za kreiranje Zajedniļke poljoprivredne politike Europske unije. Informacije o ekonomsko-financijskoj situaciji poljoprivrednih gospodarstava korisne su i obrazovnim ustanovama, istraģivaļkim centrima, savjetodavnim sluģbama, financijskim

[24] Zakon o poljoprivredi (NN 30/15), dostupno na: http://www.zakon.hr/z/232/Zakon-o-poljoprivredi
[25] Savjetodavna služba: http://www.savjetodavna.hr/adminmax/images/ialb/plenarna/zbornik_radova_hr.pdf

institucijama i dr.[26] Potrebno je naglasiti da je u poljetku ovaj sustav bio zamiğljen kao komplementaran izvor statistiļkih podataka za kreatore politike, a ne kao sredstvo koje Íe koristiti poljoprivrednim proizvoLaļima i komplementarnim Institucijama.[27]

FADN uzorak obuhvaÍa 80.000 poljoprivrednih gospodarstava u 28 zemalja ļlanica Europske unije. FADN populaciju obuhvaÍa oko 6.400.000 poljoprivrednih gospodarstava. Reprezentativnost podataka osigurava se izborom uzorka poljoprivrednih gospodarstava u FADN sustavu kojim je pokriveno 90 % ukupno koriğtenih poljoprivrednih povrğina, 90% ukupnih uvjetnih grla (UG) stoke i viğe od 90 % vrijednosti poljoprivredne proizvodnje u nekoj drğavi ļlanici EU.

Svake godine sa svakog uzorka gospodarstva prikuplja se viğe od 1000 proizvodnih, ekonomskih i financijskih varijabli, koji se odnose na:

- Fiziļke i strukturne podatke, kao ğto su lokacija, obradive povrğine, broj grla stoke, radna snaga i dr.
- Ekonomske i financijske podatke, kao ğto su vrijednost proizvodnje, nabava i otkup, troğkovi proizvodnje, obveze, proizvodne kvote i poticaji.[28]

Anketa tako sadrği informacije o ukupnoj poljoprivrednoj populaciji, koje su neophodne za klasifikaciju prema naļelima opÍe tipologije. Osim toga, anketa sadrği ğiroki spektar poljoprivrednih aktivnosti na poljoprivrednim gospodarstvima (poljoprivredna proizvodnja, prerada poljoprivrednih proizvoda, ğumarstvo, ribarstvo, poljoprivredne usluge, seoski turizam i sl.), ali ne ukljuļuje industrijske, komercijalne i nepoljoprivredne aktivnosti (trgovina i sl.)[29]

Temeljem Zakonskih odredbi FADN sustava prikupljeni podaci na uzorku poljoprivrednih gospodarstava moraju se tretirati s velikim povjerenjem, te ih koristi Upravno VijeÍe pri Europskoj komisiji, kako bi se moglo utjecati na Zajedniļku poljoprivrednu politiku.

[26] Jelaković K. (2005): Poljoprivredno računovodstvo u procesu pristupanja EU; diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb.
[27] Csajbok, I. (2005): Specific evaluation methods in FADN, Centre of Agricultural Sciences, University of Debrecen, str. 646-652.

[28] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/

[29] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/

Objavljuju se samo podaci koji se prikupljaju na veĺem broju gospodarstava ili na gospodarstvima odreĽene regije. Podaci prikupljeni na individualnim gospodarstvima su povjerljivi te su na taj naļin zaģtiĺeni od objavljivanja. MeĽutim, dopuģteno je davanje anonimiziranih individualnih rezultata FADN istraģivanja formalnim obrazovnim ustanovama, savjetodavnim sluģbama, istaģivaļkim centrima, financijskim institucijama. Anonimizirani individualni rezultati FADN istraģivanja ustupaju se iskljuļivo u svrhe izrade znanstvenih i statistiļkih studija koje moraju osigurati statistiļku povjerljivost podataka.

Sustav poljoprivrednog raļunovodstva vodi Upravni odbor, poznat kao Odbor FADN-a. Odbor se sastaje dva puta godiģnje, a ļlanovi odbora su predstavnici svih drģava ļlanica (1 predstavnik iz svake drģave ļlanice). Predsjedniģtvo Upravnog odbora je sastavljeno od ļlanova Uprave Europske komisije. Odbor razmatra i provodi sve zakonske postavke vezane za osnivaļko zakonodavstvo FADN-a, koje je utemeljeno odlukom Vijeĺa (79/65) 15. lipnja 1965. godine. Od tada se zakonodavstvo mijenjalo i nadopunjavalo. Trenutno vrijede pravila i propisi doneseni odlukom Vijeĺa (1217/2009) 30. studenog 2009. godine.[30]

2.1. Metodologija istraživanja sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka

Poljoprivredna gospodarstva u FADN sustav odabiru se na temelju plana uzorkovanja (selekcijskog plana) koji mora osigurati reprezentativnost poljoprivrednih gospodarstava u FADN uzorku. Reprezentativni uzorak je broj poljoprivrednih gospodarstava u FADN sustavu koji se utvrĽuje statistiļkom metodom stratifikacije, odnosno rasporeĽivanja poljoprivrednih gospodarstava unutar podruļja FADN istraģivanja u slojeve (stratume). Veliļina reprezentativnog FADN uzorka u RH odreĽena je statistiļkim metodama na temelju podataka Istraģivanja o strukturi poljoprivrednih gospodarstva (eng. Farm Structure Survey - FSS) kojeg provodi Drģavni zavod za statistiku.[31]

Drģavni zavod za statistiku utvrĽuje i okvir za klasifikaciju poljoprivrednika i podruļje FADN istraģivanja.[32] Sadaģnje statistiļke podloge pretpostavljaju reprezentativni FADN uzorak na razini od 1.290 poljoprivrednih gospodarstava. Prilikom prikupljanja podataka

[30] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/

[31] Savjetodavna služba: http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/

[32] Pravilnik o provedbi sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN br. 70/15, čl.4.), dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_06_70_1346.html

potrebno je osigurati da odabrani FADN uzorak poljoprivrednih gospodarstava odraġava razliļitost proizvodnje u pojedinom podruļju. Zato se FADN populacija definira prema tri kriterija ï ekonomskoj veliļini, tipu poljoprivredne proizvodnje i regionalnoj pripadnosti.[33] Poljoprivrednik u FADN-u je fiziļka ili pravna osoba koja obavlja poljoprivrednu djelatnost na poljoprivrednom gospodarstvu, ostvaruje dohodak od poljoprivrednih i ostalih dohodovnih aktivnosti, dobrovoljno sudjeluje i daje podatke koji se prikupljaju FADN istraġivanjem.[34] Poljoprivredno gospodarstvo u FADN sustavu je komercijalno poljoprivredno gospodarstvo koje ostvaruje dohodak u poljoprivrednoj djelatnosti, dobrovoljno sudjeluje u FADN sustavu i daje podatke koji se prikupljaju FADN istraġivanjem. Komercijalna poljoprivredna gospodarstva su ona poljoprivredna gospodarstva dovoljno velika da osiguraju glavnu aktivnost poljoprivrednika i razinu prihoda dostatnu za odrġavanje vlastite egzistencije i egzistencije obitelji.[35]

Kako bi gospodarstvo bilo priznato kao komercijalno, ono mora prijeĺi minimalnu ekonomsku veliļinu. MeĽutim, zbog razliļite poljoprivredne strukture diljem zemalja ļlanica EU, postavljen je drugaļiji prag za svaku drġavu ļlanicu. Ekonomska veliļina poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj, odreĽuje se pomoĺu aplikacije FADN kalkulator, koja je dostupna na internetskoj stranici Savjetodavne sluġbe. Ovisno o ukupnoj vrijednosti proizvodnje gospodarstva izraġenoj u eurima, ona se rasporeĽuju u razrede ekonomske veliļine (prilog: tablica 3).

Ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva definira se kao ukupna vrijednost proizvodnje gospodarstva izraġena u jedinici Standardnog ekonomskog rezultata (eng. Standard Output- SO).[36] Prije toga, ekonomska veliļina poljoprivrednog gospodarstva odreĽivala se putem Standardnog doprinosa pokriĺa (eng. Standard Gross Margin- SGM) izraġena u vrijednosti ESU (eng. European Size Units). Princip obje metode za odreĽivanje ekonomske veliļine je isti i temelji se na zbroju svih SO-a ili SGM-a (po 1 ha ili po grlu stoke) za svaku pojedinu proizvodnju zastupljenu na poljoprivrednom gospodarstvu.[37]

[33] Savjetodavna služba: http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/

[34] Pravilnik o provedbi sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN, br. 70/15, čl.7.)
[35] Savjetodavna služba: http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/73/fadn/fadn-u-rh/
[36] Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.
[37] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology1_en.cfm

Standardni ekonomski rezultat (eng. Standard Output- SO) predstavlja jedinični novčani vrijednost proizvodnje poljoprivrednih proizvoda (usjeva ili stoke), izraženu u proizvođačkim cijenama na pragu gospodarstva koja ne uključuje potpore i poreze. Ukupni SO poljoprivrednog gospodarstva je zbroj vrijednosti svih proizvodnji dobiven množenjem SO svake pojedine proizvodnje s odgovarajućim brojem jedinica proizvodnje.[38] Predstavlja novčanu vrijednost outputa (po 1 ha ili po grlu stoke) po cijenama koje se ostvaruju na tržištu u nacionalnoj valuti ili u eurima. Koeficijenti SO-a izračunavaju se za 90 različitih pokazatelja biljne i životinjske prozvodnje.[39]

Tipologija poljoprivrednih gospodarstava je jedinstvena klasifikacija poljoprivrednih gospodarstava u Europskoj uniji (Uredba EK 1242/2008 i 867/2009) na tri razine: opće, glavne i posebne tipove poljoprivrednih gospodarstava.[40] Tip poljoprivrednog gospodarstva određen je na temelju udjela pojedinih standardnih ekonomskih rezultata različitih proizvodnih aktivnosti u odnosu na ukupni standardni ekonomski rezultat poljoprivrednog gospodarstva.[41]

Specijalizirana poljoprivredna gospodarstva biljne proizvodnje klasificirana su na 3 opća, 9 glavnih i 27 posebnih tipova gospodarenja (prilog: tablica 4). Specijalizirana poljoprivredna gospodarstva stočarske proizvodnje klasificirana su na 2 opća, 7 glavnih i 14 posebnih tipova gospodarenja (prilog: tablica 5). Kombinirana poljoprivredna gospodarstva klasificirana su na 4 opća, 5 glavnih i 18 posebnih tipova gospodarenja (prilog: tablica 6). Prema tome, cjelokupna klasifikacija poljoprivrednih gospodarstava prema tipu poljoprivredne proizvodnje, tj. gospodarenja obuhvaća 9 općih tipova, 21 glavnih tipova i 59 posebnih tipova poljoprivredne proizvodnje.

Prema regionalnoj pripadnosti FADN populacija u RH razvrstava se u dvije regije: Kontinentalna Hrvatska i Jadranska Hrvatska (prilog: slika 1).

[38] Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.
[39] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology1_en.cfm
[40] Savjetodavna služba: http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/
[41] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology2_en.cfm

2.2. Prikupljanje i kontrola podataka unutar FADN istraživanja

Sukladno legislativi i metodologiji EU, za prikupljanje podataka putem godišnjeg FADN istraživanja nadležna je Agencija za suradnju (eng. Liaison Agency) u državama članicama, u svrhu utvrđivanja dohodovnog položaja poljoprivrednih gospodarstava i učinkovitosti poljoprivredne proizvodnje. Organizacijska struktura prikupljanja podataka sastoji se od nacionalnog odbora koji uključuju predstavnike agencije za suradnju i tijela odgovorna za dovršetak financijskog izvješća. Oni daju smjernice o metodološkim aspektima istraživanja, kao što je primjena tipologije poljoprivrednih gospodarstava EU, selekcija gospodarstava iz područja promatranja te implementacija varijabli. U nekim državama članicama slični odbori djeluju i na regionalnoj razini.[42] Ključnu ulogu u organizaciji i provedbi FADN istraživanja u RH ima Savjetodavna služba, koja se nalazi u svojstvu Agencije za suradnju. U organizaciji i provedbi FADN sustava u RH sudjeluju Ministarstvo poljoprivrede, poljoprivredna gospodarstva u FADN sustavu, Savjetodavna služba, Državni zavod za statistiku, Agronomski fakultet u Zagrebu, knjigovodstveni uredi, Nacionalni FADN odbor i druge obrazovne, znanstvene i stručne institucije, upravna tijela i ustanove.

Vremenski period prikupljanja podataka odvija se u periodu od 12 mjeseci. Međutim, u nekim državama članicama početak obračunske godine nije isti za sva poljoprivredna gospodarstva. Stoga se period prikupljanja podataka produžava na više od 12 mjeseci.[43] U razdoblju od 2008. do 2013. godine u RH je provedeno ukupno sedam godišnjih FADN pilot istraživanja. Podaci su se do 2013. godine bilježili putem off-line aplikacije tzv. FADN upitnika od strane savjetnika. Međutim, od 2013. godine podaci se prikupljaju putem FADN web aplikacije, gdje se evidentiraju poslovne promjene od strane samog nositelja, odnosno člana poljoprivrednog gospodarstva. Radi zahtjeva za povećanjem kvalitete, srukturni, ekonomski i financijski podaci s poljoprivrednih gospodarstava od 2014. godine prikupljaju se u tijeku računovodstvene godine. U FADN uzorak za provedbu FADN istraživanja u 2014. godini odabrano 1.290 poljoprivrednih gospodarstava na području Republike Hrvatske. Od 1.290 poljoprivrednih gospodarstava najviše se nalazi u tipu 1-ratarstvo (27,13 %). Zatim slijede tip 8-mješovito (25,19 %), tip 5- mliječno govedarstvo (16,28 %), tip 6-govedarstvo,ovčarstvo i kozarstvo (13,72 %), tip 4-voćarstvo i maslinarstvo (8,91 %), tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo

[42] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm

[43] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm

(3,26 %), tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (2,95 %). Najmanje se poljoprivrednih gospodarstava nalazi u tipu 2-povrĆarstvo i cvjeĆarstvo (2,56%).

Odluke vezane uz poljoprivrednu politiku Europske unije baziraju se na provjerenim i toļnim FADN podacima. Agencija za suradnju i Europska komisija vode brigu o tome da svaka pogreġka bude identificirana i ispravljena. Agencije za suradnju koriste vlastite postupke kontrole, a kvaliteta takvih podataka moġe biti veĆa ili manja od standarda zahtjevanih od strane Europske komisije (prilog: shema 1). Kada su podaci provjereni, Agencija za suradnju prevodi nacionalne podatke u oblik FADN financijskog izvjeġĆa. Agencija za suradnju ġalje podatke u Bruxelless, gdje se podaci dodatno kontroliraju postupcima kontrole kvalitete, koji su odreĽeni od strane Europske komisije i to na razini individualnih gospodarstava i na ukupnoj razini (prilog: shema 2).[44] Kada se podaci prihvate kao oļiġĆeni od pogreġaka, mogu se izraditi standardni rezultati, raditi ostale analize i izraĽivati prognoze. Na osnovu prikupljenih podataka sa gospodarstva u uzorku, periodiļno se izdaju zbirni rezultati (Standardni rezultati) koji se izraļunavaju kao ponderirani prosjeci i predstavljaju cijelu populaciju obiteljskih gospodarstava u RH ili bilo kojoj drugoj ļlanici EU.[45]

2.3. Difuzija podataka unutar FADN istraživanja

Standardni rezultati su periodiļki statistiļki podaci, izraļunati iz financijskog izvjeġĆa (eng. Farm Return), koji su objavljeni od strane Europske komisije te su dostupni u javnoj bazi podataka. Standardni rezultati opisuju ekonomsku situaciju poljoprivrednih gospodarstava razliļitih kategorija diljem Europske unije. Europska komisija je definirala svaku varijablu u standardnim rezultatima, kako bi iste bile usporedive na razini cijele Europske unije. Nadalje, unutar standardnih rezultata definirane su i metode za izraļun dohotka i imovine. Financijske varijable izraġene su u eurima, ġto omoguĆava prikupljanje rezultata na razini EU te usporedbu istih izmeĽu dviju ili viġe drġava ļlanica. Pretvaranje vrijednosti ovisno je o prosjeļnom godiġnjem teļaju koji se izraļunava za svaku drġavu ļlanicu te za svaku obraļunsku godinu. Razliļiti ekonomski i financijski pokazatelji prikazani su kao prosjeļne vrijednosti (srednje vrijednosti). Ti pokazatelji su izraļunati za svaku godinu, za svaku drġavu ļlanicu, za regije unutar drġava ļlanica, zatim za svaki tip poljoprivrednog gospodarstva i za

[44] Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm#dataq
[45] Grgić, Z.,Očić V., Šakić Bobić, B. (2015): Osnove računovodstva i financijske analize poljoprivrednog gospodarstva, Motiv, Zagreb, str.82.

svaku ekonomsku kategoriju. Prema tome, skup informacija sadrǵanih u javnoj bazi podataka omoguĺava usporedbu proizvodnih, ekonomskih i financijskih pokazatelja izmeĽu poljoprivrednih gospodarstava diljem EU.[46]

[46] Farm Accounting Data Network : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/diffusion_en.cfm

3. OBILJEŽJA TIPOVA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA U EU

Ruralna područja obuhvaćaju više od 77 % teritorija Europske unije te u njima živi približno polovica stanovništva Europske unije (poljoprivredne zajednice i ostali stanovnici). Od toga 47 % otpada na poljoprivredna zemljišta, a 30 % otpada na šume. Općenito gledajući, poljoprivreda i proizvodnja hrane osnovni su elementi našega gospodarstva i društva. Europska Unija sa svojih 28 država članica broji oko 12 milijuna poljoprivrednika s punim radnim vremenom te 15 milijuna poduzeća i 46 milijuna radnih mjesta. Poljoprivredni i prehrambeni sektor zajedno osiguravaju 7 % ukupnog broja radnih mjesta i stvaraju 6 % europskog bruto domaćeg proizvoda. [47]

Oblici poljoprivredne proizvodnje vrlo su raznoliki (intenzivna, konvencionalna i organska) te se ulaskom srednjoeuropskih i istočnoeuropskih država u Europsku uniju ta raznolikost još povećala. Najčešći organizacijski oblik poljoprivrednog gospodarstva upravo su obiteljska poljoprivredna gospodarstva, koja se često prenose s naraštaja na naraštaj. Prosječna veličina zemljišta u EU iznosi oko 15 ha, dok u Sjedinjenim Američkim Državama 2 milijuna poljoprivrednika obrađuje znatno veće poljoprivredne površine (prosječno gospodarstvo zauzima oko 180 hektara). Partnerstvo između poljoprivrede, ruralnog stanovništva, poljoprivrednika i ruralnog prostora potiče Zajednička poljoprivredna politika. Zajednička poljoprivredna politika nastoji podržati poljoprivredu koja jamči sigurnost hrane (u kontekstu klimatskih promjena) i osigurava održivi i uravnoteženi razvoj svih europskih ruralnih područja, uključivši i područja s teškim uvjetima proizvodnje. Ta poljoprivreda treba biti višefunkcionalna. Ona treba odgovoriti na zabrinutost građana u pogledu hrane (njezine dostupnosti, cijene, raznolikosti, kvalitete i sigurnosti), zaštititi okoliš i omogućiti poljoprivrednicima da žive od svoje djelatnosti. Istovremeno, potrebno je očuvati ruralne zajednice i krajobraze jer su dragocjeni dio europske baštine.[48]

Utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike na poljoprivredu u državama članicama Europske unije može se utvrditi na temelju informacija o stanju poljoprivrednog sektora koje daje Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN). Skup informacija sadržanih u

[47] Partnerstvo Europe i poljoprivrednika, Europska komisija, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2014; dostupno na : http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/agriculture_hr.pdf

[48] European Commission: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-631_hr.htm

javnoj bazi podataka FADN ïa zapravo ļini skup razliļitih proizvodnih, ekonomskih i financijskih pokazatelja. S obzirom na to da je iste moguĺe usporediti izmeĽu poljoprivrednih gospodarstava diljem EU u nastavku rada prikazati ĺe se pojedini proizvodni i ekonomski pokazatelji na razini Europske unije, dok ĺe u 4. poglavlju biti usporeĽeni s onima na razini Republike Hrvatske.

3.1. Korištena poljoprivredna površina i uvjetno grlo stoke

Poljoprivredna statistika ne potvrĽuje ļinjenicu da je sve manje koriģtenih poljoprivrednih povrģina zbog prenamjene poljoprivrednog zemljiģta u nepoljoprivredne svrhe (gradnja cesta, industrijskih pogona, graĽevinskih objekata i dr.) Naprotiv, poljoprivredna statistika ukazuje na to da se koriģtena poljoprivredna povrģina neznatno mijenjala od 1975. godine. Jedino su Cipar, Grļka i Austrija izvjestili prosjeļne godiģnje gubitke više od 1 % u vremenskom razdoblju od 2005. do 2010. godine. Trend opadanja broja poljoprivrednih gospodarstava u kombinaciji s stabilnim vrijednostima koriģtenih poljoprivrednih povrģina upuĺuje na ļinjenicu da su poljoprivredna gospodarstva sve veĺa. Naime, prosjeļna veliļina poljoprivrednog gospodarstva u EU porasla je za 3,8 % godiģnje od 2005. do 2010. godine. Prosjeļna veliļina poljoprivrednog zemljiģta u EU-27[49] iznosi 14,3 ha/gospodarstvu. MeĽutim, postoje velike razlike u veliļini izmeĽu zemalja EU-15[50] i 12 zemalja koje su se priključile Europskoj uniji 2004. godine i 2007. godine (EU-N12)[51]. Prosjeļna veliļina poljoprivrednog zemljiģta u zemljama EU-15 iznosi 23,6 ha/gospodarstvu, dok u zemljama EU-N12 ona iznosi 7,1 ha /gospodarstvu. U usporedbi s velikim poljoprivrednim zemljama izvan Europe, poljoprivredna gospodarstva Europe su i dalje relativno mala. Prosjeļna veliļina poljoprivrednog zemljiģta u Brazilu iznosi 64 ha/gospodarstvu, u Ļileu iznosi 107 ha/gospodarstvu, u SAD-u iznosi 170 ha/gospodarstvu, u Kanadi 315 ha/gospodarstvu, u

[49] EU-27: Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luxembourg, Malta, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo.

[50] EU-15: Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Luxembourg, Nizozemska, Portugal, Španjolska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo.

[51] EU-N12: Cipar, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Mađarska, Poljska, Slovačka, Slovenija, Malta, Rumunjska i Bugarska.

Argentini oko 590 ha/gospodarstvu, dok u Australiji ona iznosi više od 3.000 ha/gospodarstvu.[52]

Promatrajući tipove poljoprivrednih gospodarstava u EU, možemo primjetiti veliku heterogenost u tom segmentu. Neka poljoprivredna gospodarstva specijalizirana su za biljnu proizvodnju, neka su specijalizirana za stočarstvo dok druga ujedinjuju biljnu i stočarsku proizvodnju te se kao takva kategoriziraju kao mješovita poljoprivredna gospodarstva.

Najviše korištenih poljoprivrednih površina ima ratarski tip (53 ha) i tip koji uključuje stoku na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) dok najmanje korištenih poljoprivrednih površina ima tip povrćarstvo i cvjećarstvo (6 ha), zatim svinjogojstvo i peradarstvo, tipovi koji uključuju trajne nasade (voćarstvo i maslinarstvo te vinogradarstvo) i mješoviti tip proizvodnje. Korištena poljoprivredna površina za tip ratarstvo je gotovo devet puta veća u odnosu na površinu za tip povrćarstvo i cvjećarstvo. Međutim, potrebno je naglasiti da poljoprivredna gospodarstva koja se bave uzgojem povrća i cvijeća ne zahtjevaju velike površine, odnosno zemljište nije bitna odrednica u stupnju proizvodnje.[53]

Ukupan broj uvjetnih grla stoke najveće vrijednosti pokazuje u tipu svinjogojstvo i peradarstvo koji ujedno imaju i najmanje korištenih poljoprivrenih površina. S obzirom na to da je proizvodnja svinja i peradi okrenuta intenzivnom ili poluintenzivnom načinu držanja (stoke odnoso peradi) takva činjenica je sasvim opravdana.[54]

3.2. Radna snaga na poljoprivrednom gospodarstvu

Kako je broj poljoprivrednih gospodarstava u razdoblju od 2005. do 2010. godine konstantno bio u padu, tako se i broj poljoprivrednika zaposlenih na puno radno vrijeme u istom periodu smanjio za 5,2 % godišnje. Oštriji pad broja poljoprivrednika očitovao se u zemljama EU-N12 (-6,3 % godišnje), dok je u zemljama EU-15 bio manji (-3,9 % godišnje). Najveći pad broja poljoprivrednika (-8,9 % godišnje) pokazao se u zemljama koje su se priključile Europskoj uniji 2007. godine (Bugarska i Rumunjska) zatim u baltičkim zemljama (-8,3 % godišnje). Slabiji pad broja poljoprivrednika očitovao se u nekima od najstarijih država članica, kao što

[52] EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture

[53] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

[54] EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.

su Nizozemska (-1,45 % godišnje) i Luxemburg (-1,5 % godišnje). Irska i Malta jedine su zemlje koje su u tom razdoblju zabilježile rast broja poljoprivrednika zbog povećanja broja poljoprivrednih gospodarstava u tim zemljama. S obzirom na to da je najčešći organizacijski oblik poljoprivrednih gospodarstava obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, radnu snagu čine nositelj obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva i članovi obitelji. Samo 16 % poljoprivredne radne snage čine osobe koje nisu zaposlene na poljoprivrednom gospodarstvu već u nekom drugom organizacijskom obliku te je takav udio najveći u Francuskoj, Češkoj i Slovačkoj.[55]

Plaćena i neplaćena radna snaga, koja može biti povremna ili stalna zapravo čini ukupan rad na poljoprivrednom gospodarstvu. Ukupan rad na na poljoprivrednom gospodarstvu obično se iskazuje u godišnjoj jedinici rada AWU (eng. Annual Work Unit). Jedinica godišnjeg rada jest kvocijent ukupnog broja radnih sati odrađenih u poljoprivredi tijekom godine i prosječnog broja radnih sati koji za plaćeni rad iznosi 1800. Kako bi se vrijednosti mogle usporediti između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava unutar zemalja članica EU ili na nacionalnoj razini, obično se uzimaju prosječne vrijednosti. Prosječna vrijednost ukupnog rada izražena u jedinici AWU iznosila je 1,6 AWU u 2012. godini. Međutim, vrijednosti su znatno varirale diljem zemalja članica te su se kretale u rasponu od 1,1 AWU u Irskoj do 14,7 AWU u Slovačkoj. S obzirom na tip poljoprivredne proizvodnje najveću vrijednost ukupnog rada izraženog u jedinici AWU imao je tip povrćarstvo i cvjećarstvo, čija je vrijednost ukupnog rada izraženog u jedinici AWU bila 50 % veća od prosjeka. Zatim slijedi tip svinjogojstvo i peradarstvo, čija je vrijednost ukupnog rada bila 25 % veća od prosjeka, a nakon njega slijedi tip voćarstvo i maslinarstvo. Za ostale tipove vrijednosti su se kretale oko prosjeka, dok je najmanju vrijednost ukupnog rada imao tip vinogradarstvo i vinarstvo.[56]

Na poljoprivrednim gospodarstvima može se promatrati i udio rada plaćene odnosno neplaćene radne snage. Udio rada neplaćene radne snage iznosio je 77 % ukupnog rada u EU-27. Neplaćena radna snaga najčešći je oblik radne snage na poljoprivredenom gospodarstvu u svim državama članicama osim u Francuskoj, Slovačkoj, Češkoj, Mađarskoj, Estoniji i Bugarskoj. U tim državama članicama, udio obiteljskog rada (neplaćena radna snaga) u ukupnom radu iskazanom u satima bio je ispod 50%.[57]

[55] EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.
[56] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.
[57] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

3.3. Ukupni prihodi i njegove sastavnice

Ukupni prihodi u razdoblju od 2005. do 2007. godine povećani su za 16 %, a u razdoblju od 2007. do 2009. godine pali su za 12 %. U razdoblju od 2009. do 2011. godine prihodi su porasli za 33 % i od tada su promjene u prihodima bile manje dramatične.[58] Ako promatramo razdoblje od 2009. do 2012. godine, nakon oštrog pada ukupnih prihoda u 2009. godini oporavak je započeo već 2010. godine, a nastavio se u 2011. i 2012. godini. Prihodi su porasli zbog viših proizvođačkih cijena što je dovelo do povećanja vrijednosti poljoprivredne proizvodnje. Potrebno je napomenuti da nije bilo značajnijih razlika između regija Europske unije, niti između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava. Unatoč tome što su cijene stočne hrane i energije u 2012. godini bile visoke, najveće prihode po osobi imali su svinjogojski i peradarski tip te ratarski tip. Promatrajući razdoblje od 2011. do 2012. godine vidljivo je da su u EU-27 prihodi po članu gospodarstva porasli u ratarskom, svinjogojskom i peradarskom tipu te kod trajnih nasada (voćarstvo i maslinarstvo) i mješovitih farmi (uglavnom zbog viših proizvođačkih cijena i većeg volumena proizvodnje). Prihodi su smanjeni kod vinarskih gospodarstava, držanja stoke u pašnom sustavu (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te kod mliječnih poljoprivrednih gospodarstava. Prosječna vrijednost ukupnih prihoda u EU 27 je iznosila 71.200 eura.[59] Prihodi u peradarskom i svinjogojskom tipu te u ratarskom tipu poljoprivrednih gospodarstava su dosta stabilni. Odnosno, u promatranom razdoblju ne pokazuju nagli pad, odnosno rast. Najveću stabilnost u prihodima pokazuju tip povrćarstvo i cvjećarstvo te trajni nasadi (voćarstvo i maslinarstvo).[60]

Ako promatramo neto dodanu vrijednost u razdoblju od 2011. do 2012. godine ona je povećana za 2,7 %, osobito zbog većeg volumena stočarske proizvodnje i viših proizvođačkih cijena. U odnosu na 2009. godinu neto dodana vrijednost je u 2012. godini porasla za 32 %. Neto dodana vrijednost u 2012. godini znatno varira između zemalja EU-27. Prema tome, u Danskoj ona iznosi 167.600 eura po gospodarstvu što je 28 puta više u odnosu na Sloveniju koja ima najnižu neto dodanu vrijednost. Nizozemska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Slovačka i Češka također imaju visoke vrijednosti, dok Rumunjska i Bugarska imaju izrazito male

[58] EC DG-AGRI. 2014. EU Agricultural income 2014 – first estimates. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.
[59] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.
[60] Hill, B. and Bradley, B. D. 2015. Comparasion of farmers' incomes in the EU member states. Study. EC DG-IP Policy Department B. Brussels.

vrijednosti. Prosjek za EU-27 iznosio je 30.000 eura po gospodarstvu. [61] Prema tipu poljoprivrednih gospodarstva najveću neto dodanu vrijednost imao je svinjogojski i peradarski tip te mliječna poljoprivredna gospodarstva.[62]

Kako bi se neto dodana vrijednost mogla usporediti između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava diljem EU, obično se prikazuje po jedini AWU. Neto dodana vrijednost po godišnjoj radnoj jedinici AWU porasla je za oko 4 %, od 18.200 eura u 2011. godini na 19.000 eura u 2012. godini. Najveću neto dodanu vrijednost po godišnjoj radnoj jedinici AWU u 2012. godini, ostvarile su Danska, Francuska (Pikardija), Sjeverozapadna Njemačka, Velika britnija (Engleska), Nizozemska, Sjeverna Italija i Belgija. Regije s niskom dodanom vrijednosti po godišnjoj jedinici rada (ispod 10.000 eura) nalazile su se unutar zemalja EU-N12 te dvije regije (Norte i Centro) u Portugalu koji se nalazi u EU-15. Ako promatramo neto dodanu vrijednost po različitim tipovima poljoprivrednih gospodarstava, ona je u prosjeku u tom razdoblju bila najveća za poljoprivredna gospodarstva koja su specijalizirana za svinjogojstvo i peradarstvo, zatim ratarstvo, vinarstvo, povrćarstvo i cvjećarstvo te mliječna poljoprivredna gospodarstva. Najnižu neto dodanu vrijednost (ispod prosjeka) imala su gospodarstva koja su specijalizirana za voćarstvo i maslinarstvo, zatim ona koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te mješovita poljoprivredna gospodarstva.[63]

Neto dodana vrijednost gospodarstva je pokazatelj koji mjeri naknadu svih fiksnih čimbenika proizvodnje, bilo da su vanjski ili unutarnji čimbenici. Kako bi ih razlikovali s obzirom na prihode potrebno je izdvojiti vanjske čimbenike proizvodnje iz izračuna. Na taj način se dolazi do neto prihoda poljoprivrednih gospodarstava. Najupečatljivija je činjenica da je neto prihod u Slovačkoj najniži od svih zemalja, iako je neto dodana vrijednost u Slovačkoj na trećem mjestu u 2012. godini. To se može povezati s karakteristikama slovačke poljoprivrede koja je uglavnom temeljena na gospodarstvima velikog obujma. Nizozemska je zadržala vodeću ulogu u smislu neto prihoda gospodarstva, što znači i da su prihodi i dalje dovoljno visoki za financiranje procjenjenih proizvodnih čimbenika, čak i nakon odbitka svih vanjskih čimbenika. Prosječni neto prihod u EU-27 je 19.800 eura.[64]

[61] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels
[62] EC DG-AGRI.2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economics Analysis of EU Agriculture.
[63] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.
[64] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

3.4. Udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima

Zajedniļka poljoprivredna politika temelji se na dva stupa: dohodovnoj i trģiģnoj politici (izravna potpora poljoprivrednicima i trģiģna potpora) te politici ruralnog razvoja. Prvi stup Zajedniļke poljoprivredne politike odnosi se na izravna plaĺanja. Njegov je cilj osigurati poljoprivrednim proizvoĽaļima stabilan dohodak. Ovaj stup se financira iz Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi (EAGF) koji osigurava izravnu financijsku pomoĺ poljoprivrednicima u zemljama ļlanicama i mjere kojima se reguliraju poljoprivredna trģiģta.[65]

Tako izravna plaĺanja u EU-27 imaju znaļajnu ulogu u stvaranju stabilnog dohotka poljoprivrednika koji se bave drģanjem stoke na ispaģi (govedarstvo, ovļarstvo, kozarstvo), ratarstvom, koji imaju mjeģovita gospodarstva (osobito ratarstvo i stoļarstvo) te mlijeļna poljoprivredna gospodarstva.[66] U odnosu na prethodnu godinu, udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima u EU-27 smanjen je sa 11,9 % na 11,2 % u 2012. godini. Jedan od razloga za to je poveĺanje poljoprivredne proizvodnje. Najveĺi udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima (18,3 %) imaju gospodarstva koja se bave uzgojem stoke na ispaģi (govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo). Zatim slijedi tip ratarstvo s udjelom izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima od 15,7 %. Najmanji udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima ima tip povrĺarstvo i cvjeĺarstvo (1,4 %). Nakon njega slijede poljoprivredna gospodarstva koja se bave proizvodnjom vina (3,3 %).[67]

Ako se promatra udio izravnih plaĺanja za tip govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo na razini EU-27, razvidno je da ukoliko poljoprivredna gospodarstva ne bi koristila izravna plaĺanja, prihodi bi pali i to u svim makroregijama EU ļlanica. Prihodi ne bi pali na ujednaļen naļin te bi u 3 makroregije prihodi poljoprivrednih gospodarstava bili negativni, dok bi u 14 regija prihodi pali za 70 %. Za tip ratarstvo prihodi poljoprivrednih gospodarstva u 17 makroregija bi pali za viģe od 50 % (u nekim sluļajevima ļak i 60 %, odnosno 70 %). U devet makroregija prihodi bi pali za manje od 30 %. U usporedbi s gospodarstvima koja se bave uzgojem stoke na ispaģi (govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo), prihodi bi za ratarski tip oduzimanjem izravnih plaĺanja i dalje bili pozitivni, dok bi tip govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo imao negativne

[65] Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju: Vodič kroz Zajedničku poljoprivrednu politiku 2011. Dostupno na: http://zpp.apprrr.hr/brosure-38.aspx

[66] EC DG-AGRI. 2011.Evaluation of effects of direct support on farmers' income. Common Agricultural Policy Evaluations

[67] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels

prihode. Prema tome, bitno je naglasiti da su izravna plaćanja od ključne važnosti u osiguravanju ekonomske održivosti poljoprivrednih gospodarstava koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo), ratarstvom, mješovitim proizvodnjom i poizvodnjom mlijeka.[68]

[68] EC DG-AGRI. 2011.Evaluation of effects of direct support on farmers' income. Common Agricultural Policy Evaluations

4.REZULTATI RADA I RASPRAVA

4.1. Proizvodni pokazatelji

U ovom radu promatraju se sljedeći proizvodni pokazatelji: korištena poljoprivredna površina (KPP), ukupan broj uvjetnih grla stoke, prosječan broj stoke po ha KPP i radna snaga na poljoprivrednom gospodarstvu (ukupan rad).

Grafički prikaz koji slijedi (graf 1) prikazuje ukupnu korištenu poljoprivrednu površinu po različitim tipovima poljoprivrednih gospodarstava.

Graf 1: Ukupna korištena poljoprivredna površina po tipu poljoprivrednih gospodarstava (ha)

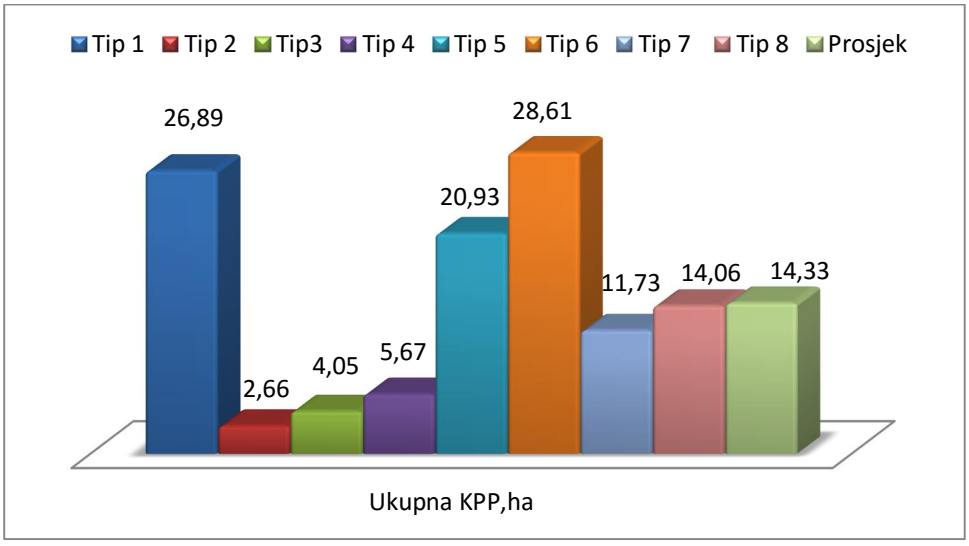

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014.godinu

Iz grafičkog prikaza vidljivo je da u odnosu na prosjek (14,33 ha) najviše korištenih poljoprivrednih površina ima tip 6-govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo (28,61 ha). Zatim slijedi tip 1-ratarstvo koji ima za 6,01 % manje korištenih poljoprivrednih površina (26,89 ha) u odnosu na tip 6. U odnosu na prosjek najmanje korištenih poljoprivrednih površina ima tip 2- povrćarstvo i cvjećarstvo (2,66 ha). Zatim slijedi tip 3- vinogradarstvo i vinarstvo koji ima za 34,32 % više korištenih poljoprivrednih površina (4,05 ha) u odnosu na tip 2.

Unutar zemalja EU-27 najviše korištenih poljoprivrednih površina ima ratarski tip (53 ha) i tip koji uključuje stoku na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) dok najmanje korištenih poljoprivrednih površina ima tip povrćarstvo i cvjećarstvo (6 ha), svinjogojstvo i peradarstvo, zatim tipovi koji uključuju trajne nasade (voćarstvo i maslinarstvo te vinogradarstvo) i mješoviti tip proizvodnje. Korištena poljoprivredna površina za tip ratarstvo je gotovo devet puta veća u odnosu na površinu za tip povrćarstvo i cvjećarstvo. Međutim, potrebno je naglasiti da poljoprivredna gospodarstva koja se bave uzgojem povrća i cvijeća ne zahtjevaju velike površine, odnosno zemljište nije bitna odrednica u stupnju proizvodnje.[69] Ako usporedimo rezultate dobivene na temelju Standardnih rezultata za 2014. godinu s onima na razini EU, primjetno da u Hrvatskoj i ostalim zemljama EU površinom prednjače ratarski tip i tip koji se bavi uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo). Isto tako, korištene poljoprivredne površine za tip ratarstvo na razini EU su za 49,26 % veće u odnosu na Hrvatsku. Osim toga, najmanje korištenih poljoprivrednih površina ima tip povrćarstvo i cvjećarstvo, te su one u EU za 55,7 % veće u odnosu na Hrvatsku.

Graf 2 prikazuje ukupan broj grla stoke za svaki tip poljoprivredne proizvodnje.

Graf 2: Ukupan broj uvjetnih grla stoke po tipu poljoprivrednih gospodarstava (UG)

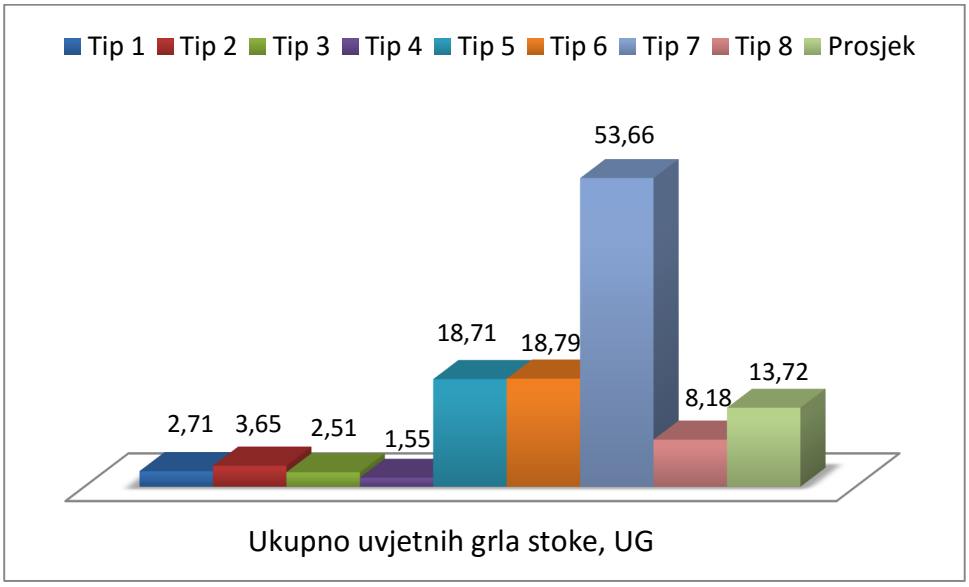

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

[69] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

Iz grafiļkog prikaza vidljivo je da u odnosu na prosjek (13,72 UG) najveĺu vrijednost uvjetnih grla stoke ima tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo (53,66 UG), nakon toga slijedi tip 6- govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo koji ima za 64,98 % manju vrijednost uvjetnih grla stoke (18,79 UG) u odnosu na tip 7. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost uvjetnih grla stoke ima tip 4- voĺarstvo i maslinarstvo (1,55 UG). Ako usporedimo rezultate s onima koji su analizirani u radu iz 2013. godine na nacionalnoj razini, moģemo primjetiti da autori takoĽer istiļu da stoļarska i mješovita poljoprivredna gospodarstva prednjaļe po broju uvjetnih grla stoke u odnosu na biljna poljoprivredna gospodarstva.[70]

Unutar zemalja EU-27 ukupan broj uvjetnih grla stoke najveĺe vrijednosti pokazuje u tipu svinjogojstvo i peradarstvo koji ujedno imaju i najmanje korištenih poljoprivrenih površina. S obzirom na to da je proizvodnja svinja i peradi okrenuta intenzivnom ili poluintenzivnom naļinu držanja (stoke odnoso peradi) takva ļinjenica je sasvim opravdana.[71]

Graf 3 prikazuje prosjeļan broj stoke po ha korištene poljoprivredne površine (KPP).

Graf 3: Prosjeļan broj stoke po ha korištene poljoprivredne površine (UG/ha)

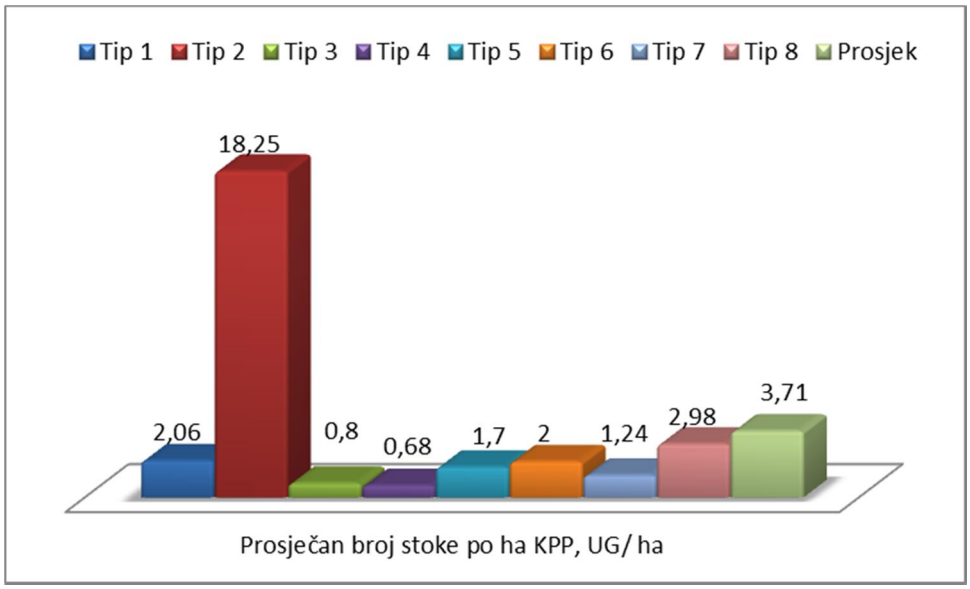

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

[70] Očić, V., Juračak J., Šakić Bobić, B. (2013): Poslovni i proizvodni rezultati poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj 2013. godine, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet.
[71] EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture

Iz grafiļkog prikaza vidljivo je da u odnosu na prosjek (3,71 UG/ha) najveĺu vrijednost UG stoke po ha koriġtene poljoprivredne povrġine ima tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo (18,25 UG/ha), dok najmanju vrijednost u odnosu na prosjek ima tip 4-voĺarstvo i maslinarstvo (0,68 UG/ha).

Graf 4 prikazuje ukupni rad na poljoprivrednom gospodarstvu po razliļitim tipovima poljoprivrednih gospodarstava.

Graf 4: Ukupni rad po tipu poljoprivrednih gospodarstava (sati)

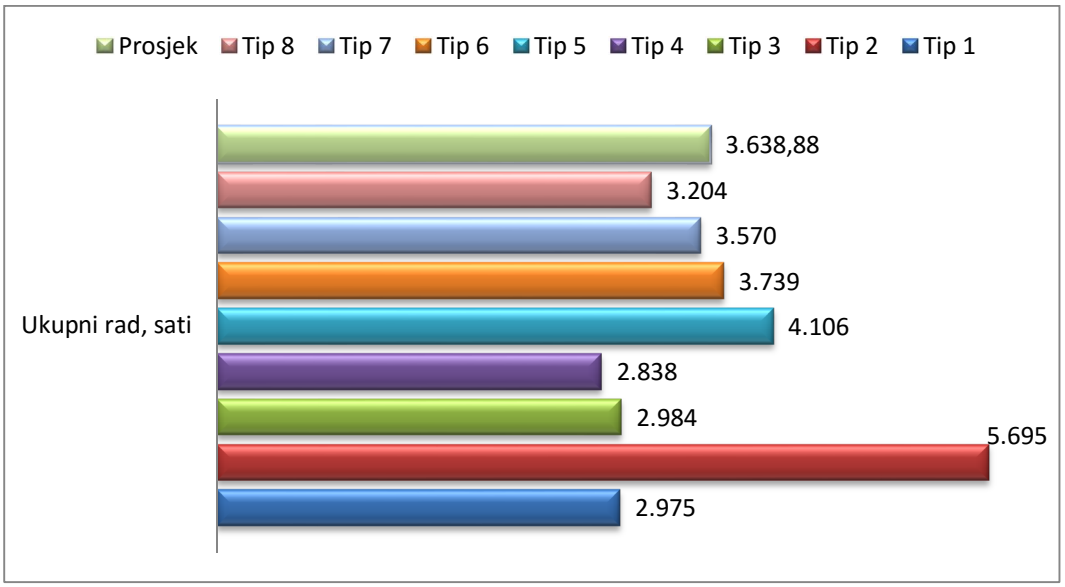

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz grafiļkog prikaza vidljivo je da u odnosu na prosjek (3.638,88 sati) najveĺu vrijednost ukupnog rada ima tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo (5.696 sati). Nakon toga slijedi tip 5-mlijeļno govedarstvo koji ima za 27,9 % manju vrijednost ukupnog rada (4.106 sati) u odnosu na tip 2. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ukupnog rada ima tip 4-voĺarstvo i maslinarstvo (2.838 sati). Nakon toga slijede tip 1-ratarstvo koji ima za 4,6 % veĺu vrijednost ukupnoga rada (2.975 sati) u odnosu na tip 4.

Kako bi se mogli usporediti rezultati ukupnog rada razliļitih tipova poljoprivrednih gospodarstava na razini EU, sljedeĺi graf (graf 5) prikazuje ukupan rad izraġen u jedinici AWU.

Graf 5: Ukupni rad po tipu poljopoprivrednih gospodarstava (AWU)

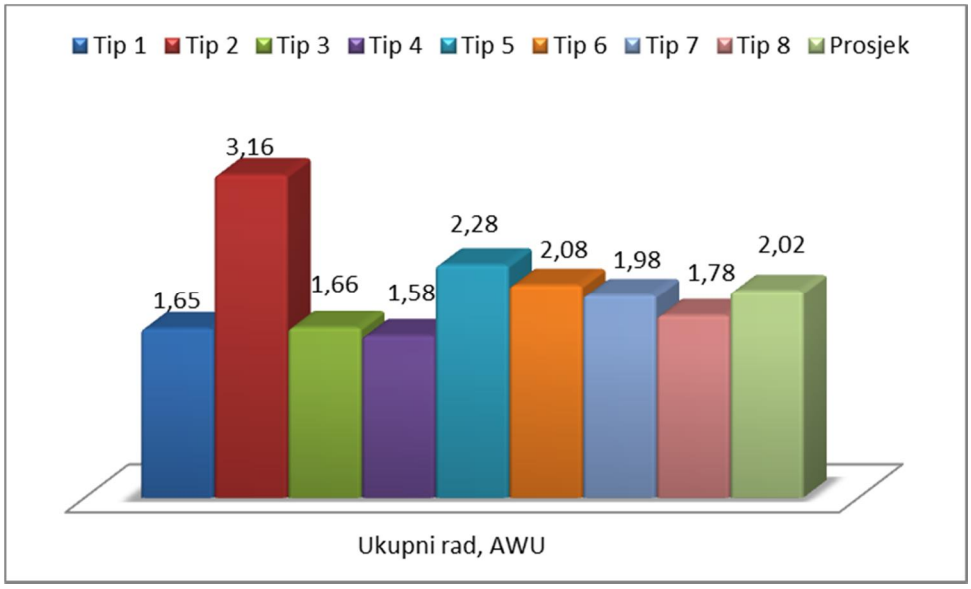

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz grafa je vidljivo da u odnosu na prosjek (2,02 AWU), najveću vrijednost pokazuje tip 2-povrće i cvijeće (3,16 AWU). Zatim slijedi tip 5-mliječno govedarstvo (2,28 AWU), a iza njega tip 6-govedarstvo,ovčarstvo i kozarstvo (2,08 AWU). U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ima tip 4-voće i maslinarstvo (1,58 AWU).

Unutar zemalja EU- 27 prosječna vrijednost ukupnog rada izražena u jedinici AWU iznosila je 1,6 AWU u 2012. godini. Međutim, vrijednosti su znatno varirale diljem zemalja članica te su se kretale u rasponu od 1,1 AWU u Irskoj do 14,7 AWU u Slovačkoj. U odnosu na prosjek najveću vrijednost ukupnog rada izraženog u jedinici AWU imao je tip povrće i cvijeće, čija je vrijednost ukupnog rada izraženog u jedinici AWU bila 50 % veća od prosjeka (3,2 AWU). Zatim slijedi tip svinjogojstvo i peradarstvo, čija je vrijednost ukupnog rada bila 25 % veća od prosjeka (2,4 AWU), a nakon njega slijedi tip voće i maslinarstvo. Za ostale tipove vrijednosti su se kretale oko prosjeka, dok je najmanju vrijednost ukupnog rada imao tip vinogradarstvo i vinarstvo.[72] Ako usporedimo rezultate dobivene na temelju Standardnih rezultata za 2014. godinu s onima na razini EU, možemo uvidjeti da je najviše radnih sati utrošeno u tipu-2 povrće i cvijeće te vrijednost ukupnog rada izražena u AWU iznosi 3,2 AWU na razini EU i na nacionalnoj razini.

[72] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

4.2. Analiza prihoda i troškova

U nastavku rada prikazana je tablica (tablica 7) u kojoj se nalaze vrijednosti ukupnih prihoda i ukupnih troškova za pojedini tip poljoprivrednog gospodarstva.

Tablica 7: Ukupni prihodi i ukupni troškovi po tipu PG-a

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Ukupni prihod (UP), kn	479.183,82	1.274.416,09	192.953,27	231.444,27	345.424,15	236.368,57	549.906,39	233.205,71	442.862,78
Ukupni trošak (UT), kn	281.273,77	351.734,88	120.079,49	116.260,55	250.570,75	152.277,32	392.973,98	127.653,24	224.103,00

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek (442.862,78 kn) najveću vrijednost ukupnih prihoda ima tip 2-povrćarstvo i cvjećarstvo (1.274.416,09). Zatim slijedi tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo čija je vrijednost ukupnih prihoda za 56,85 % manja (549.906,39 kn) u odnosu na tip 2. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ukupnih prihoda ima tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo (192.953,27 kn). Zatim slijedi tip 4-voćarstvo i maslinarstvo čija je vrijednost ukupnih prihoda za 16,63 % veća (231.444,27 kn) u odnosu na tip 3.

Unutar zemalja EU-27 ukupni prihodi u razdoblju od 2005. do 2007. godine povećani su za 16 %, a u razdoblju od 2007. do 2009. godine pali su za 12 %. U razdoblju od 2009. do 2011. godine prihodi su porasli za 33 % i od tada su promjene u prihodima bile manje dramatične.[73] Promatrajući razdoblje od 2011. do 2012. godine vidljivo je da su u EU-27 prihodi po članu gospodarstva porasli u ratarskom tipu, svinjogojskom i peradarskom tipu te kod trajnih nasada (voćarstvo i maslinarstvo) i mješovitih farmi (uglavnom zbog viših proizvođačkih cijena i većeg volumena proizvodnje). Prihodi su smanjeni kod vinarskih gospodarstava, držanja stoke u pašnom sustavu (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te kod mliječnih poljoprivrednih

[73] EC DG-AGRI. 2014. EU Agricultural income 2014 – first estimates. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.

gospodarstava. Prosjeļ na vrijednost ukupnih prihoda u EU 27 je iznosila 71.200 eura.[74] Ako usporedimo prosjeļ ne vrijednosti ukupnih prihoda na nacionalnoj i na EU razini (534.000 kn), oni su u EU za 17,07 % veĺ i u odnosu na prosjeļ ne ukupne prihode u Hrvatskoj. Za preraļ unavanje vrijednosti u kune koriġten je teļ aj Hrvatske narodne banke koji iznosi 7,5.

Ġto se tiļ e ukupnih troġkova, u odnosu na prosjek (224.103,00 kn) najveĺ u vrijednost ukupnih troġkova ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (392.973,98 kn). Zatim slijedi tip 2-povrĺ arstvo i cvjeĺ arstvo ļ ija je vrijednost ukupnih troġkova za 10,49 % manja (351.734,88 kn) manja u odnosu na tip 7. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ukupnih troġkova ima tip 4-voĺ arstvo i maslinarstvo (116.260,55 kn). Zatim slijedi tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo ļ ija je vrijednost ukunih troġkova za 3,18 % veĺ a (120.079,49 kn) u odnosu na tip 4.

Tablica 8 prikazuje vrijednosti pojedinih sastavnica prihoda.

Tablica 8: Sastavnice prihoda i njihove vrijednosti po tipu PG-a

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Bruto prihod, kn	148.547,82	200.824,09	112.265,31	82.235,45	172.356,63	124.178,93	238.840,57	77.450,98	144.587,47
Neto dodana vrijednost, kn	112.558,53	138.672,39	57.888,69	35.884,88	147.469,10	105.974,23	169.764,58	57.123,32	103.166,97
Neto prihod, kn	76.829,05	54.990,32	47.138,86	19.755,56	126.402,34	94.051,02	122.936,27	43.559,02	73.207,81
Neto dodana vrijednost po AWU, kn/AWU	68.217,29	43.883,67	34.872,70	22.711,95	64.679,43	50.949,15	85.739,69	32.091,75	51.041,17

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek (144.587,47 kn) najveĺ u vrijednost bruto prihoda ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (238.840,57 kn), dok najmanju vrijednost ima tip 8-mjeġovito (77.450,98 kn). Zatim, u odnosu na prosjek (103.166,97 kn) najveĺ u neto dodanu vrijednost ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (169.764,58 kn), a iza njega slijedi tip 5-

[74] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.

mlijeļno govedarstvo (147.469,10 kn). Najmanju neto dodanu vrijednost ima tip 4-voĺarstvo i maslinarstvo (35.884,88 kn).

Ako promatramo neto dodanu vrijednost na EU razini u razdoblju od 2011. do 2012. godine ona je poveĺana za 2,7 %, osobito zbog veĺeg volumena stoļarske proizvodnje i viġih proizvoĽaļkih cijena. U odnosu na 2009. godinu neto dodana vrijednost je u 2012. godini porasla za 32 %. Neto dodana vrijednost u 2012. godini znaļajno varira izmeĽu zemalja EU-27. Prema tome, u Danskoj ona iznosi 167.600 eura po gospodarstvu ġto je 28 puta viġe u odnosu na Sloveniju koja ima najniġu neto dodanu vrijednost. Nizozemska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Slovaļka i Ļeġka takoĽer imaju visoke vrijednosti, dok Rumunjska i Bugarska imaju izrazito male vrijednosti. Prosjek za EU-27 iznosio je 30.000 eura po gospodarstvu.[75] Prema tipu poljoprivrednih gospodarstva najveĺu neto dodanu vrijednost imao je svinjogojski i peradarski tip te mlijeļna poljoprivredna gospodarstva.[76] To upuĺuje na ļinjenicu da se rezultati dobiveni na temelju Standardnih rezultata za 2014. godinu podudaraju s onima na razini EU u pogledu neto dodane vrijednosti prema tipu poljoprivrednog gospodarstva. Ako usporedimo prosjeļnu neto dodanu vrijednost na nacionalnoj i na EU razini (225.000 kn), ona je u EU za 54,15 % veĺa u odnosu na prosjeļnu neto dodanu vrijednost u Hrvatskoj.

U odnosu na prosjek (73.207,81 kn) najveĺu vrijednost neto prihoda ima tip 5-mlijeļno govedarstvo (126.402,34 kn), dok najmanju vrijednost ima tip 4-voĺarstvo i maslinarstvo (19.755,56 kn). Prosjeļna vrijednost neto prihoda u EU iznosi 19.800 eura (148.500 kn). Ako usporedimo prosjeļan neto prihod na nacionalnoj i na EU razini, razvidno je da je u EU prosjeļan neto prihod za 50,7 % veĺi u odnosu na prosjeļan neto prihod u Hrvatskoj.

U odnosu na prosjek (51.041,17 kn/AWU) najveĺu neto vrijednost po AWU ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (85.739,69 kn/AWU), dok najmanju vrijednost ima tip 4-voĺarstvo i maslinarstvo (22.711,95 kn/AWU).

Neto dodana vrijednost po godiġnjoj radnoj jedinici AWU u EU porasla je za oko 4%, od 18.200 eura u 2011. godini na 19.000 eura u 2012. godini. Najveĺu neto dodanu vrijednost po godiġnjoj radnoj jedinici AWU u 2012. godini, ostvarile su Danska, Francuska (Pikardija), Sjeverozapadna Njemaļka, Velika britnija (Engleska), Nizozemska, Sjeverna Italija i Belgija. Regije s niskom dodanom vrijednosti po godiġnjoj jedinici rada (ispod 10.000 eura) nalazile

[75] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.
[76] EC DG-AGRI.2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economics Analysis of EU Agriculture.

su se unutar zemalja EU-N12 te dvije regije (Norte i Centro) u Portugalu koji se nalazi u EU-15. Ako promatramo neto dodanu vrijednost po različitim tipovima poljoprivrednih gospodarstava, ona je u prosjeku u tom razdoblju bila najveća za poljoprivredna gospodarstva koja su specijalizirana za svinjogojstvo i peradrstvo, zatim ratarstvo, vinarstvo, povrćarstvo i cvjećarstvo te mliječna poljoprivredna gospodarstva. Najniżu neto dodanu vrijednost (ispod prosjeka) imala su gospodarstva koja su specijalizirana za voćarstvo i maslinarstvo, zatim ona koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te mješovita poljoprivredna gospodarstva.[77] Iz navedenog može se primjetiti velika sličnost između rezultata dobivenih na temlju Standardnih rezultata za 2014. godinu i onih na razini EU. Naime, najveću neto dodanu vrijednost po AWU ostvarili su tip svinjogojstvo i peradarstvo, a najmanju tip voćarstvo i maslinarstvo što pokazuju i nacionalni rezultati i oni na razini EU. Ako usporedimo prosječnu neto dodanu vrijednost po AWU na nacionalnoj i na EU razini (142.500 kn/AWU), razvidno je da je u EU prosječna neto dodana vrijednost po AWU oko 64,2 % veća u odnosu na prosječnu neto dodanu vrijednost po AWU u Hrvatskoj.

Sljedeća tablica (tablica 9) prikazuje udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima iskazano u postocima.

Tablica 9: Udio izravnih plaćanja (IP) u ukupnim prihodima (UP)

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Ukupni prihodi,kn	479.183,82	1.274.416,09	192.953,27	231.444,27	345.424,15	236.368,57	549.906,39	233.205,71	442.862,78
Izravna plaćanja,kn	67.915	14.832,75	6.857,93	10.385,43	61.204,91	41.994,46	20.805,39	31.808,26	31.975,52
% IP u UP	14,17	1,16	3,55	4,49	17,72	17,77	3,78	13,63	7,22

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek (7,22 %) najveći udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima ima tip 6-govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo (17,77 %). Nako toga slijedi

[77] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels

tip 5-mlijeļno govedarstvo ļija je vrijednost za 0,05 % manja (17,72 %) u odnosu na tip 6. U odnosu na prosjek, najmanje je ovisan o izravnim plaĺanjima tip 2- povrĺarstvo i cvjeĺarstvo (1,66 %). Iza njega slijedi tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo ļiji je udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima za 1,89 % veĺi (3,55 %) u odnosu na tip 2.

U odnosu na prethodnu godinu, udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima u EU-27 smanjena je sa 11,9 % na 11,2 % u 2012. godini. Jedan od razloga za to je poveĺanje poljoprivredne proizvodnje. Najveĺi udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima (18,3 %) imaju gospodarstva koja se bave uzgojem stoke na ispaġi (govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo). Zatim slijedi tip ratarstvo s udjelom izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima od 15,7 %. Najmanji udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima ima tip povrĺarstvo i cvjeĺarstvo (1,4 %). Nakon njega slijede poljoprivredna gospodarstva koja se bave proizvodnjom vina (3,3 %).[78] Usporedbom rezultata dobivenih na temelju standardnih rezultata za 2014. godinu i onih na razini EU, najmanji udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima ima tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo. Na nacionalnoj razini udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima za tip 2 je 0,26 % veĺi u odnosu na udio dobiven na EU razini. Isto tako najveĺi udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima na nacionalnoj i EU razini ima tip 6-govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo. Na nacionalnoj razini taj je udio za 0,53 % manji u odnosu na na udio dobiven na razini EU.

U nastavku rada tablica 10 daje prikaz pojedinih troġkova za svaki tip poljoprivrednog gospodarstva. U tablici su istaknute vrijednosti za tipove koji ostvaruju najveĺe ukupne troġkove (tip 7 i tip 2) te najmanje ukupne troġkove (tip 4 i tip 3).

[78] EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

Tablica 10: Pojedine sastavnice ukupnih troškova po tipu PG-a (kn)

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Troškovi bilj.proiz.,kn	95.042,65	128.819,47	35.044,25	25.148,42	33.225,68	14.670,64	28.516,06	29.483,84	48.743,88
Troškovi stoč.proiz.,kn	123.147,12	10.320,00	9.634,98	28.412,10	136.163,73	83.414,55	216.035,99	47.433,49	81.820,25
Režijski troškovi,kn	52.338,49	76.869,26	18.806,09	21.765,32	36.961,50	26.934,33	46.734,83	21.875,52	37.785,67
Troškovi održavanja meh.i obj.,kn	8.535,21	12.011,48	3.143,59	4.071,27	8.496,29	6.021,07	8.659,90	4.146,56	6.885,67
Ugovoreni rad, kn	12.775,69	102.703,97	800,00	6.933,76	6.357,56	8.190,10	7.455,16	4.616,35	18.729,07
Isplaćene plaće, kn	97.919,11	168.307,46	22.458,81	37.236,10	78.024,34	61.696,56	94.483,59	64.901,91	78.128,49

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo ima velike troškove stočarske proizvodnje, režijske troškove, troškove održavanja mehanizacije i objekata, dok tip 2-povrćarstvo i cvjećarstvo ima velike troškove biljne proizvodnje, režijske troškove, troškove održavanja mehanizacije i objekata. S obzirom na to da da je najviše radnih sati utrošeno za tip 2-povrćarstvo i cvjećarstvo, taj tip ima i najveće troškove isplaćenih plaća, odnosno najveće troškove ugovorenoga rada. Isto tako, tip 4-voćarstvo i maslinarstvo i tip 3-vinogradarstvo imaju za navedene sastavnice ukupnog troška male vrijednosti.

4.3. Ekonomski pokazatelji

Na temelju raspoloživih podataka izračunata su dva mjerila uspješnosti poslovanja: ekonomičnost i produktivnost (proizvodnost rada).

Sljedeća tablica (tablica 11) prikazuje izračunatu ekonomičnost za pojedini tip poljoprivrednog gospodarstva.

Tablica 11: Ekonomičnost za svaki tip poljoprivrednog gospodarstva

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Ukupni prihod (UP), kn	479.183,82	1.274.416,09	192.953,27	231.444,27	345.424,15	236.368,57	549.906,39	233.205,71	442.862,78
Ukupni trošak (UT), kn	281.273,77	351.734,88	120.079,49	116.260,55	250.570,75	152.277,32	392.973,98	127.653,24	224.103,00
Ekonomičnost (e)	1,7	3,62	1,6	1,99	1,38	1,55	1,39	1,83	1,98

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek (e=1,98) najveću vrijednost ima tip 2-povrćarstvo i cvjećarstvo (e= 3,62). Zatim slijedi tip 4-voćarstvo i maslinarstvo (e= 1,99), tip 8-mješovito (e=1,83) i tip 1-ratarstvo (e=1,7). U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ima tip 5-mliječno govedarstvo (e=1,38). Vrijednosti ekonomičnosti svih tipova poljoprivrednih gospodarstava prelazile su vrijednost 1, što znači da je poslovanje poljoprivrednih gospodarstva svih tipova bilo ekonomično (e >1). Ekonomičnosti za tip 2-povrćarstvo i cvjećarstvo znatno odskače od prosjeka. Naime, povrćarske kulture koje se uzgajaju na malim površinama daju visoke

prinose te su takoĽer cjenovno isplativije od npr. ratarskih kultura, koje samo u uzgoju na velikim poljoprivrednim povrġinama osiguravaju financijsku sigurnost.[79]

Sljedeĺa tablica (tablica 12) prikazuje izraļunatu proizvodnost rada za pojedini tip poljoprivrednog gospodarstva.

Tablica 12: Proizvodnost rada za svaki tip poljoprivrednog gospodarstva

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Ukupni prihod (UP), kn	479.183,82	1.274.416,09	192.953,27	231.444,27	345.424,15	236.368,57	549.906,39	233.205,71	442.862,78
Ukupni rad (l), sati	2.975	5.695	2.984	2.838	4.106	3.739	3.570	3.204	3.638,88
Proizvodnost rada (p), kn/satu	161,07	223,78	64,66	81,55	84,12	63,22	154,04	72,79	121,7

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek (121,7 kn/satu), najveĺu vrijednosti proizvodnosti rada ima tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo (223,78 kn/satu). Zatim slijedi tip 1-ratarstvo (161,07 kn/satu), tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (154,04 kn/satu) i tip 5-mlijeļno govedarstvo (84,12 kn/satu). U odnosu na prosjek najmanju proizvodnost rada ima tip 6-govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo (63,22 kn/satu).

[79] Agroklub: http://www.agroklub.com/agropedija/kolicine-u-proizvodnji/povrcarstvo-34//

5. ZAKLJUČAK

Skup informacija sadržanih u javnoj bazi podataka FADN-a, omogućava usporedbu proizvodnih, ekonomskih i financijskih pokazatelja između poljoprivrednih gospodarstava diljem EU s onima dobivenim na nacionalnoj razini.

Usporedbom rezultata dobivenih na temelju Standardnih rezultata s onima na razini EU, primjetno da u Hrvatskoj i ostalim zemljama EU povrćinom prednjaće ratarski tip i tip koji se bavi uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo). Isto tako, korištene poljoprivredne površine za tip ratarstvo na razini EU su za 49,26 % veće (53 ha) u odnosu na površine u Hrvatskoj (26,89 ha). Najmanje korištenih poljoprivrednih površina ima tip povrćarstvo i cvjećarstvo, te su one u EU za 55,7 % veće (6 ha) u odnosu na površine u Hrvatskoj (2,66 ha).

Prema standardnim rezultatima u odnosu na prosjek (13,72 UG) najveću vrijednost uvjetnih grla stoke ima tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo (53,66 UG), dok najmanju vrijednost uvjetnih grla stoke ima tip 4- voćarstvo i maslinarstvo (1,55 UG). Unutar zemalja EU-27 najviše uvjetnih grla stoke ima tip svinjogojstvo i peradarstvo koji ujedno ima i najmanje korištenih poljoprivrenih površina. Promatrajući ukupan rad izražen u jedinici AWU na nacionalnoj razini, može se zaključiti da najveću vrijednost u odnosu na prosjek (2,02 AWU) ima tip 2-povrćarstvo i cvjećarstvo (3,16 AWU), a najmanju vrijednost tip 4-voćarstvo i maslinarstvo (1,58 AWU). Na razini EU, najviše radnih sati je utrošeno u tipu-2 povrćarstvo i cvjećarstvo. Vrijednost ukupnog rada izražena u AWU iznosi 3,2 AWU na razini EU i na nacionalnoj razini.

Prema standardnim rezultatima u odnosu na prosjek (442.862,78 kn) najveću vrijednost ukupnih prihoda ima tip 2-povrćarstvo i cvjećarstvo (1.274.416,09). Zatim slijedi tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (549.906,39 kn), a najmanju vrijednost ukupnih prihoda ima tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo (192.953,27 kn). Promatrajući razdoblje od 2011. do 2012. godine vidljivo je da su u EU-27 prihodi po članu gospodarstva porasli u ratarskom, svinjogojskom i peradarskom tipu te kod trajnih nasada (voćarstvo i maslinarstvo) i mješovitih farmi. Prihodi su smanjeni kod vinarskih gospodarstava, držanja stoke u pašnom sustavu (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te kod mliječnih poljoprivrednih gospodarstava. Usporedbom prosječne vrijednosti ukupnih prihoda na nacionalnoj i na EU razini (534.000 kn), oni su u EU za 17,07 % veći u odnosu na prosječne ukupne prihode u Hrvatskoj.

U odnosu na prosjek (103.166,97 kn) najveći u neto dodadnu vrijednost na nacionalnoj razini ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (169.764,58 kn). Zatim slijedi tip 5-mliječno govedarstvo (147.469,10 kn), dok najmanju neto dodanu vrijednost ima tip 4-voćarstvo i maslinarstvo (35.884,88 kn). Prema tipu poljoprivrednih gospodarstva najveću neto dodanu vrijednost u razdoblju od 2011. do 2012. godine na razini EU imao je svinjogojski i peradarski tip te mliječna poljoprivredna gospodarstva. To upućuje na činjenicu da se rezultati dobiveni na temelju Standardnih rezultata podudaraju s onima na razini EU u pogledu neto dodane vrijednosti prema tipu poljoprivrednog gospodarstva. Usporedbom prosječne neto dodane vrijednost na nacionalnoj i na EU razini (225.000 kn), ona je u EU za 54,15 % veća u odnosu na prosječnu neto dodanu vrijednost u Hrvatskoj.

U odnosu na prosjek (73.207,81 kn) najveću vrijednost neto prihoda na nacionalnoj razini ima tip 5-mliječno govedarstvo (126.402,34 kn), dok najmanju vrijednost ima tip 4-voćarstvo i maslinarstvo (19.755,56 kn). Prosječna vrijednost neto prihoda u promatranom razdoblju u EU iznosi 19.800 eura (148.500 kn). Ako usporedimo prosječan neto prihod na nacionalnoj i na EU razini, razvidno je da je u EU prosječan neto prihod za 50,7 % veći u odnosu na prosječan neto prihod u Hrvatskoj.

Prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu u odnosu na prosjek (51.041,17 kn/AWU) najveću neto vrijednost po AWU ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (85.739,69 kn/AWU), dok najmanju vrijednost ima tip 4-voćarstvo i maslinarstvo (22.711,95 kn/AWU). Postoji velika sličnost u rezultatima dobivenim na temelju Standardnih rezultata i onih na razini EU. Naime, najveću neto dodanu vrijednost po AWU ostvarili su tip svinjogojstvo i peradarstvo, a najmanju tip voćarstvo i maslinarstvo što pokazuju i nacionalni rezultati i oni na razini EU. Ako usporedimo prosječnu neto dodanu vrijednost po AWU na nacionalnoj i na EU razini (142.500 kn/AWU), razvidno je da je u EU prosječna neto dodana vrijednost po AWU oko 64,2 % veća u odnosu na prosječnu neto dodanu vrijednost po AWU u Hrvatskoj.

Na nacionalnoj razini najveći udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima ima tip 6-govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo (17,77 %). Nako toga slijedi tip 5-mliječno govedarstvo čija je vrijednost za 0,05 % manja (17,72 %) u odnosu na tip 6. U odnosu na prosjek, najmanje je ovisan o izravnim plaćanjima tip 2- povrćarstvo i cvjećarstvo (1,66 %). Iza njega slijedi tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo čiji je udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima za 1,89 % veći (3,55 %) u odnosu na tip 2. Usporedbom rezultata dobivenih na temelju standardnih rezultata i onih na razini EU, najmanji udio izravnih plaćanja u ukupnim

prihodima ima tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo. Na nacionalnoj razini udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima za tip 2 je 0,26 % veĺi u odnosu na udio dobiven na EU razini. Isto tako najveĺi udio izravnih plaĺanja u ukupnim prihodima na nacionalnoj i EU razini ima tip 6-govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo. Na nacionalnoj razini taj je udio za 0,53 % manji u odnosu na udio dobiven na razini EU.

Ġto se tiļe ukupnih troġkova, u odnosu na prosjek (224.103,00 kn) najveĺu vrijednost ukupnih troġkova na nacionalnoj razini ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (392.973,98 kn). Zatim slijedi tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo ļija je vrijednost ukupnih troġkova za 10,49 % manja (351.734,88 kn) manja u odnosu na tip 7. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ukupnih troġkova ima tip 4-voĺarstvo i maslinarstvo (116.260,55 kn). Zatim slijedi tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo ļija je vrijednost ukunih troġkova za 3,18 % veĺa (120.079,49 kn). Tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo ima velike troġkove stoļarske proizvodnje, reġijske troġkove, troġkove odrġavanja mehanizacije i objekata, dok tip 2- povrĺarstvo i cvjeĺarstvo ima velike troġkove biljne proizvodnje, reġijske troġkove, troġkove odrġavanja mehanizacije i objekata. S obzirom na to da je najviġe radnih sati utroġeno za tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo, taj tip ima i najveĺe troġkove isplaĺenih plaĺa, odnosno najveĺe troġkove ugovorenoga rada. Isto tako, tip 4-voĺarstvo i maslinarstvo i tip 3-vinogradarstvo imaju za navedene sastavnice ukupnog troġka male vrijednosti.

U pogledu ekonomiļnosti koja je izraļunata za tipove poljoprivrednih gospodarstava na nacionalnoj razini u odnosu na prosjek (e=1,98) najveĺu vrijednost ima tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo (e= 3,62), dok najmanju vrijednost ima tip 5-mliječļno govedarstvo (e=1,38). Vrijednosti ekonomiļnosti svih tipova poljoprivrednih gospodarstava prelazile su vrijednost 1, ġto znaļi da je poslovanje poljoprivrednih gospodarstva svih tipova bilo ekonomiļno (e>1). Ekonomiļnosti za tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo znatno odskaļe od prosjeka.

Prema Standardnim rezultatima u odnosu na prosjek (121,7 kn/satu), najveĺu vrijednosti proizvodnosti rada ima tip 2-povrĺarstvo i cvjeĺarstvo (223,78 kn/satu), dok najmanju proizvodnost rada ima tip 6-govedarstvo, ovļarstvo i kozarstvo (63,22 kn/satu).

6. LITERATURA

Knjige i radovi:

1. Csajbok, I. (2005): Specific evaluation methods in FADN, Centre of Agricultural Sciences, University of Debrecen.
2. Grgić, Z.,Olić V., Čakić Bobić, B. (2015): Osnove računovodstva i financijske analize poljoprivrednog gospodarstva, Motiv, Zagreb.
3. Jelaković K. (2005): Poljoprivredno računovodstvo u procesu pristupanja EU; diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb.
4. Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Čamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb.
5. Olić, V., Jurak J., Čakić Bobi, B. (2013): Poslovni i proizvodni rezultati poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj 2013. godine, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet.

Publikacije:

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju: Vodič kroz Zajedničku poljoprivrednu politiku 2011. Dostupno na: http://zpp.apprrr.hr/brosure-38.aspx
2. EC DG-AGRI. 2011.Evaluation of effects of direct support on farmers' income. Common Agricultural Policy Evaluations.
3. EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.
4. EC DG-AGRI. 2014. EU Agricultural income 2014 – first estimates. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.
5. EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels
6. EC DG-AGRI.2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economics Analysis of EU Agriculture.
7. Hill, B. and Bradley, B. D. 2015. Comparasion of farmers' incomes in the EU member states. Study. EC DG-IP Policy Department B. Brussels.
8. Partnerstvo Europe i poljoprivrednika, Europska komisija, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2014. Dostupno na: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/agriculture_hr.pdf
9. Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.
10. Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredno gospodarstvo, Zagreb,2015.

11. Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna sluģba, Zagreb, 2016.

Podaci s interneta:

1. Agroklub: http://www.agroklub.com/agropedija/kolicine-u-proizvodnji/povrcarstvo-34//, pristupljeno: 17.06.2016.
2. European Commission: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-631_hr.htm , pristupljno: 15.06.2016.
3. Farm Accounting Data Network:
   - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/, pristupljeno: 7.05.2016.
   - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology1_en.cfm, pristupljeno: 09.05.2016.
   - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology2_en.cfm, pristupljeno: 13.05.2016.
   - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm, pristupljeno: 15.05.2016.
   - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm#dataq, pristupljeno: 15.05.2016.
   - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/diffusion_en.cfm, pristupljno: 17.05.2016.
   - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/regioncodes_en.cfm?CodeCountry=HRV, pristupljeno: 20.05. 2016.
4. Pravilnik o sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN br. 70/15), dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_06_70_1346.html, pristupljeno: 22.05.2016.
5. Savjetodavna sluģba:
   - http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/73/fadn/fadn-u-rh/, pristupljeno: 23.05.2016.
   - http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/, pristupljeno: 23.05.2016.,
   - Savjetodna sluģba: http://www.savjetodavna.hr/adminmax/images/ialb/plenarna/zbornik_radova_hr.pdf pristupljeno: 23.05.2016

6. Zakon o poljoprivredi (NN br. 30/15), dostupno na: http://www.zakon.hr/z/232/Zakon-o-poljoprivredi, pristupljeno: 22.05.2016.

7. PRILOZI

Tablica 3: Razredi ekonomske veliļine izraģeni u eurima

Razred	Donja granica	Gornja granica
I		2.000
II	2.000	4.000
III	4.000	8.000
IV	8.000	15.000
V	15.000	25.000
VI	25.000	50.000
VII	50.000	100.000
VIII	100.000	250.000
IX	250.000	500.000
X	500.000	750.000
XI	750.000	1.000.000
XII	1.000.000	1.500.000
XIII	1.500.000	3.000.000
XIV	3.000.000	

Izvor: izrada autora prema http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/

Tablica 4: Tipovi specijaliziranih poljoprivrednih gospodarstavaï biljna proizvodnja

Opći tipovi	Glavni tipovi	Posebni tipovi
Biljna proizvodnja-ratarstvo	Uzgoj žitarica,uljarica i proteinskih usjeva	Uzgoj žitarica, uljarica i proteinskih usjeva Kombinirani uzgoj žitarica, uljarica i proteinskih usjeva
	Uzgoj raličitih biljnih usjeva na oranicama	Uzgoj korjenastih usjeva Kombinirani uzgoj žitarica,uljarica, proteinskih i korjenastih usjeva Uzgoj povrća na oranicama Uzgoj duhana Kombinacija ostalih ratarskih usjeva
Biljna proizvodnja-povrćarstvo, cvjećarstvo i ukrasno bilje	Uzgoj povrća cvijeća i ukrasnog bilja u zaštićenim prostorima	Uzgoj povrća u zaštićenim prostorima Uzgoj cvijeća i ukrasnog bilja u zaštićenim prostorima Kombinirani uzgoj povrća,cvijeća i ukrasnog bilja u zašt.pod.
	Uzgoj povrća cvijeća i ukrasnog bilja na otvorenom	Uzgoj povrća na otvorenom Uzgoj cvijeća i ukrasnog na otvorenom Ostale biljne vrste
	Gljivarstvo i rasadničarstvo	Uzgoj gljiva Uzgoj sjemena i sadnog materijala Ostale biljne vrste
Biljna proizvodnja- voćarstvo vinogradarstvo i maslinarstvo	Vinogradarstvo i vinarstvo	Proizvodnja kvalitetnih vina Proizvodnja stolnih vina Uzgoj stolnog grožđa Ostalo
	Voćarstvo	Proizvodnja voća (osim agruma,tropskog i oraštastog voća Proizvodnja agruma Proizvodnja oraštastog voća Proizvodnja tropskog voća Kombinirana proizvodnja različitih voćnih vrsta
	Maslinarstvo	Maslinarstvo
	Različite vrste trajnih nasada	Različite vrste trajnih nasada

Izvor: izrada autora prema http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/

Tablica 5: Tipovi specijaliziranih poljoprivrednih gospodarstava- stoļarska proizvodnja

Opći tipovi	Glavni tipovi	Posebni tipovi
Stočarstvo-govedarstvo, ovčarsvo i kozarstvo	Mliječna goveda	Mliječna goveda
	Uzgoj krava-tele	Uzgoj krava-tele
	Govedarstvo-kombinirano	Govedarstvo-kombinirano
	Ovce i koze	Ovčarstvo Kombinacija govedarstva i ovčarstva Kozarstvo Ostala stoka za ispašu
Stočarstvo-svinjogojstvo i peradarstvo	Svinjogojstvo	Uzgoj svinja Tov svinja Uzgoj i tov svinja
	Peradarstvo	Proizvodnja jaja Proizvodnja mesa od peradi Proizvodnja jaja i mesa od peradi
	Svinje i perad kombinirano	Svinje i perad kombinirano

Izvor: izrada autora prema http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/

Tablica 6: Kombinirana poljoprivredna gospodarstva

Opći tipovi	Glavni tipovi	Posebni tipovi
Biljna proizvodnja-kombinirano	Biljna proizvodnja- kombinirano	Kombinacija povrtnih i voćnih kultura Kombinacija povrtnih i ratarskih kultura Kombinacija ratarskih kultura i vinogradarstva Kombinacija ratarskih i voćnih kultura Mješoviti usjev uglavnom ratarskih kultura Ostali mješoviti usjevi
Stočarstvo-kombinirano	Stočarstvo -kombinirano,uglavnom goveda,ovce i koze Stočarstvo kombinirano,uglavnom svinje i perad	Proizvodnja mlijeka-kombinirano Proizvodnja mesa-kombinirano Kombinirano-svinje,perad uz držanje goveda,ovaca i koza za proizvodnju mlijeka Kombinirano-svinje,perad uz držanje goveda,ovaca i koza za proizvodnju mesa
Biljna proizvodnja i stočarstvo-kombinirano	Ratarski usjevi uz držanje goveda, ovaca i koza	Ratarski usjevi uz proizvodnju mlijeka Proizvodnja mlijeka uz ratarske usjeve Ratarski usjevi uz proizvodnju mesa Proizvodnja mesa uz ratarske usjeve
	Različiti usjevi uz stočarstvo	Ratarski usjevi uz držanje svinja i peradi Voćarstvo,vinogradarstvo i maslinarstvo uz držanje goveda, ovaca i koza Pčelarstvo Ostali biljni usjevi uz stočarstvo
Nekvalificirano		

Izvor: izrada autora prema http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/

Slika 1: Regionalna pripadnost FADN populacije u HR

Izvor: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/regioncodes_en.cfm?CodeCountry=HRV

Shema 1: Kontrola kvalitete podataka Agencije za suradnju

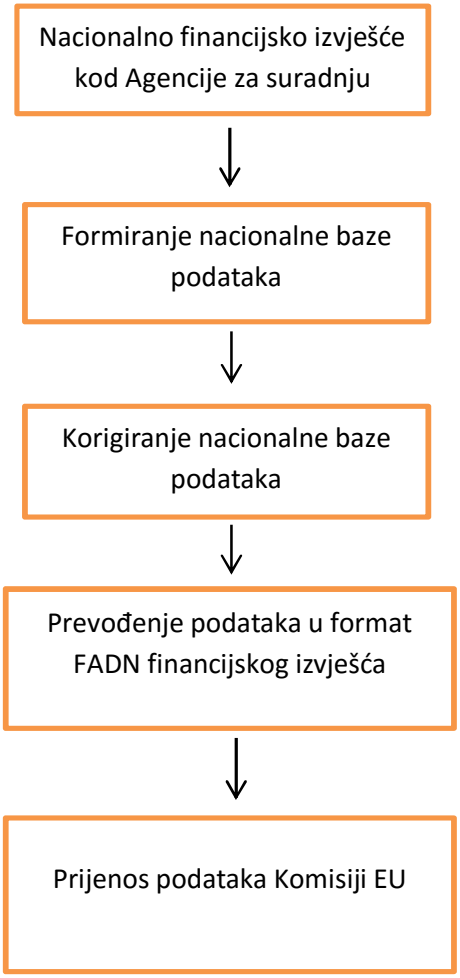

Izvor: izrada autora prema http://ec.europa.eu/agriculture/rica/annex001_en.cfm

Shema 2: Kontrola kvalitete podataka Europske komisije

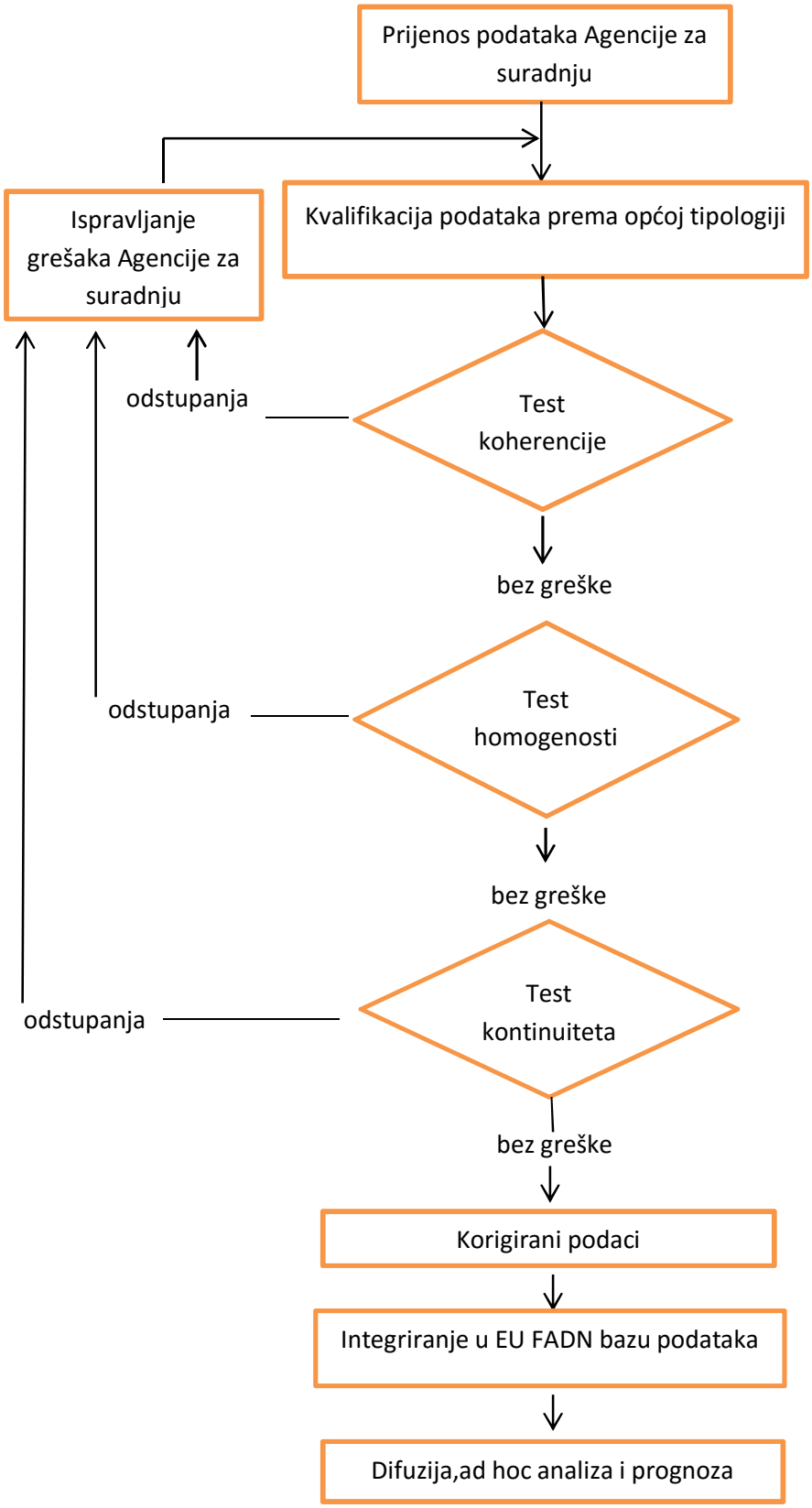

Izvor: izrada autora prema http://ec.europa.eu/agriculture/rica/annex001_en.cfm

8. ŽIVOTOPIS

KATARINA ROSIĆ

Trg Antuna Mihanovića 3, 10 040 Dubec

Telefon: (01) 2925-134; **Mobitel:** +385 99 8375 319;

E – mail: *katarina.rossic@gmail.com*

Osobni podaci

Mjesto i datum roĎenja:	Zagreb, 25. lipnja 1991. godine
Drģavljanstvo:	hrvatsko
Spol:	ģensko

Obrazovanje

rujan 2013. g. ï sada	Agronomski fakultet u Zagrebu Sveuļiliģni diplomski studij, smjer: Agrobiznis i ruralni razvitak
2010. ï 2013. g.	Agronomski fakultet u Zagrebu Sveuļiliģni preddiplomski studij Smjer: Agrarna ekonomika
2006. ï 2010. g.	Prirodoslovno-matematiļka gimnazija XV.gimnazija (MIOC) u Zagrebu
Ostale vještine	Poznavanje rada na raļunalu; vrlo dobro poznavanje Microsoft Office-a Položen vozaļki ispit ï B kategorija